משניות

מסכת

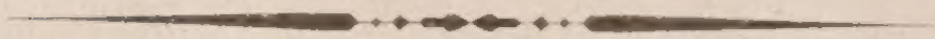
פסחים

עם

פירוש רבינו עובדיה מברטנורא זצ"ל.

בהוצאות בית מסחר ספרים יחזקאל בערגמן
פראנקפורט א. מ.
שנת תרפ"א לפ"ק

Frankfurt am Main.
Verlag der hebr. Buchhandlung H. Bergmann.
1921.

פסחים

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה. ולמה אמרו שתי שורות במרתף[1] מקום שמכניסין בו

פרק א א אור לארבעה עשר ליל שמחרתו יהיה י"ד וקורא התנא ללילה אור כדרך שקורין לעיור סגי נהור ולישנא מעליא נקט: בודקין את החמץ. איכא דמפרשי טעמא דבדיקה כדי שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא. אם יהיה חמץ בביתו בפסח. ואע"ג דבביטול בעלמא סגי חיישינן שמא ימצא גלוסקא יפיפיה וימלך על ביטולו ויחשוב עליה לאכלה ויעבור עליו על בל יראה ובל ימצא הלכך בודקין את החמץ כדי לבערו מן העולם ואיכא דאמרי טעמא דבדיקה גזירה שמא ימצא חמץ בביתו בפסח ויאכלנו כיון שאין רגיל להיות בדל ממנו כל שאר ימות השנה: לאור הנר. בגמ' יליף דבדיקת חמץ צריכה שתהא לאור הנר מדכתיב הכא (שמות י"ב) שאור לא ימצא. וכתיב התם (בראש' מ"ד) וימצא הגביע. מה מציאה האמורה שם ע"י חפוש שנאמר ויחפש וכו' וימצא. אף מציאה האמורה כאן ע"י חפוש. וחפוש הוי בנר דכתיב (משלי כ') נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן. ותקנו הבדיקה בלילה מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מביום דשרגא בטיהרא למאי מהניא. ומיהו אם לא בדק ליל י"ד ובודק בי"ד שחרית צריך שיבדוק נמי לאור הנר: ולמה אמרו. לקמן במתני' שתי שורות של חביות הסדורות זו ע"ג זו במרתף של יין צריך לבדוק ביניהן אחר

[1]) Weinkeller.

חמץ. בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף. ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות: ב אין חוששין שמא גררה חולדה[1] מבית לבית. וממקום למקום. דאם כן מחצר לחצר. ומעיר לעיר אין לדבר סוף: ג רבי יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר. ובארבעה עשר שחרית. ובשעת

שאמרו כ"מ שאין מכניסין בו חמץ א"צ לבדוק. למה הוצרכו לבדקן. ומשני לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ. כמו מרתף שמסתפק ממנו יין לשלחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס במרתף להביא יין: שתי שורות על פני [כל] המרתף. דרך אוצרי יין לסדר חביותיהן שורות שורות שממלאין כל קרקעית המרתף וחוזרין ומניחין חבית על חבית כשורות התחתונות כך שורות העליונות עד שמגיע הקורה ושתי שורות שאמרו ב"ש הם שורה חיצונה מן הארץ עד שמגיע קורה וחוזר ובודק החביות העליונות על פני ארכו ורחבו של מרתף נמצאו שתי שורות כמין גא"ם יונית שורה אחת בזקיפה ושורה אחת בשכיבה: ב' שורות החיצונות. השורה העליונה הסמוכה לשמי קורה הרואה פני הפתח ושלמטה הימנה ואותן שלפנים אינו בודק כלל. ומן החיצונות אינו בודק אלא שתי העליונות בלבד: ב אין חוששין. כשבדק הבית בזוית זו ובא לבדוק זוית זו. אין חוששין שמא בתוך שבאתי לזו גררה חולדה למקום הבדוק וצריך אני לחזור ולבדוק. שאם באת לחוש בכך הרי גם מחצר לחצר י"ל כן אני בדקתי קודם לחברי ולאחר בדיקתי הביאה חולדה חמץ מחצר חברי לחצרי ואין לדבר סוף: ג בודקין אור י"ד ובי"ד שחרית. ה"ק בא' מג' פרקים הללו בלבד

[1]) Wiesel.

הביעור. וחכמים אומרים לא בדק אור ארבע עשר. יבדוק בארבע עשר. לא בדק בארבע עשר. יבדוק בתוך המועד. לא בדק בתוך המועד. יבדוק לאחר המועד. ומה שמשייר יניחנו בצינעא. כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו: ד) רבי מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחילת שש. ורבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחילת שש: ה) ועוד אמר רבי יהודה שתי חלות של תודה פסולות מונחות

בודקים. ולאחר ג' פרקים הללו אם לא בדק שוב אינו בודק: בתוך המועד. בשעה ששית שהוא מועד הביעור. לאחר המועד עד שתחשך. ואית דמפרשי בתוך המועד. בתוך הפסח. לאחר המועד. לאחר הפסח. כדי שלא יתערב לו חמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה. בחמץ של היתר שנעשה לאחר הפסח. ורבי יהודה סבר לאחר הביעור דהיינו לאחר זמן איסורו של חמץ. לא יבדוק כלל דלמא אתי למיכל מיניה ורבנן אמרי יבדוק לאחר זמן איסורו ולא חיישינן דלמא אתי למיכל מיניה כיון שכל עצמו מחזר עליו לשורפו. ואין הלכ' כר' יהודה: ד ושורפין בתחלת שש. ואע"ג דכל שעה ו' מדאורייתא שרי. גזרו רבנן עליה דלמא טעו וסבר על הז' שהיא ו' אבל הה' לא טעו למימר על הז' שהיא ה' ומותר: תולין כל ה'. ואינו אוכל גזירה משום יום המעונן דטעי וסבר על הז' שהיא חמישית. ומיהו לשרוף אינו צריך ומאכיל לבהמתו. אבל ששית אף בהנאה אסור מדרבנן גזירה משום ז' והל' כר"י: ה שתי חלות. של חמץ של תודה: פסולות. שנפסלו בלינה שמתוך שהן מרובות לחמי תודה בי"ג בניסן שכל מי שיש לו תודה לשביא מביאה בי"ג נפסלות בלינה לבוקר של י"ד. לחמי תודה ארבעים חלות עשר

על גג האיצטבא.[1] כל זמן שמונחות כל העם אוכלים ניטלה אחת תולין. לא אוכלין. ולא שורפין. ניטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין. רבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ד' ותרומה כל חמש. ושורפין בתחילת שש: ף ר' חנינא סגן הכהנים אומר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה.

מהן חמץ ותודה נאכלת ליום ולילה. והם היו מביאים אותם בי"ד אין נאכלות של חמץ אלא עד שש שעות ואסור להביא קרבן ביום שיתמעט זמן אכילתו שאין מביאין קדשים לבית הפסול הלכך כל מי שהיה עליו קרבן תודה מביאה בי"ג דבי"ד לא יוכל להביאה וכל שכן בפסח ונפסלו בלינה ליום י"ד לפי שלא היו להן אוכלין כ"כ ומשום הכי דפסולות היו מונחות שם שאם היו כשרות לא היו נותנים אותן שם לפסלם בידים שמונחות שם עד זמן הביעור ונשרפות: על גג האיצטבא. שהיה בהר הבית כדי שיראו אותם שם לסימן: ניטלה אחת מהן. בתחלת שעה ה' בא שליח ב"ד ונוטל האחת וכל העם מכירים שהגיע שעה חמישית ותולין: ותרומה כל חמש. דאסור להפסיד קדשים בידים כל זמן שיכול לאכלם: ושורפין בתחלת שש. דהשתא ודאי רובא טעו בין ו' לז'. ואין הלכה כר"ג: ף מימיהם של כהנים לא נמנעו. משום דבעי למתני סיפא ומדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה (נקט) לה הכא: מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה, בולד של ולד קאמר. כלומר הבשר שהוא שלישי שנטמא בשני לטומאה שהוא ולד של ולד לא נמנעו מלשורפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנוגע

[1] Bank.

אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו. הוסיף ר׳ עקיבא ואמר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת. אעפ״י שמוסיפין טומאה על טומאתו: ז) אמר ר״מ מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם

זה הבשר שהיה מתחלתו שלישי בבשר שנטמא באב הטומאה חוזר להיות שני שהרי נגע בראשון ונעשה שני ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו דמעיקרא שלישי והשתא שני ואעפ״כ לא נמנעו מלשורפו עם חמור ממנו דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאין אותו יותר ממה שהיה. ואע״פ שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה. שנאמר בטומאת אוכלין (דברים י״ד) טמא הוא. הוא טמא. ואינו מטמא אוכל כיוצא בו. מ״מ רבנן גזרו שיהיה אוכל מטמא אוכל: **השמן.** של תרומה: **שנפסל בטבול יום.** הוא שלישי לטומאה דטבול יום פוסל את התרומה מן התורה ועושה אותה שלישי לעולם. לא שנא אוכלין ולא שנא משקין: **בנר שנטמא בטמא מת.** האי נר של מתכות הוא וכל כלים חוץ מכלי חרס שנגעו בטומאת מת נעשו כמותה. אם אב אב. אם ראשון ראשון. דכתיב (במדבר י״ט) בחלל חרב ודרשינן חרב הרי הוא כחלל שהחרב שנגע במת נעשה אבי אבות כמת עצמו. וכשנגע בטמא מת שהוא אב נעשה ג״כ החרב אב וה״ה לכל שאר כלים חוץ מכלי חרס. נמצא הנר של מתכת שנגע בטמא מת נעשה אב הטומאה. והשתא הוסיף ר״ע על דברי ר׳ חנינא סגן הכהנים שר׳ חנינא לא התיר אלא להחזיר הג׳ שני ור״ע התיר להחזיר הג׳ ראשון. שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי כשמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת. שהנר עצמו נעשה אב כמו שאמרנו. נמצא שחוזר הג׳ להיות ראשון ואע״פכ לא נמנעו. דהואיל ויש שם טומאה עליו לא חיישינן ליה ומותר להוסיף בידי׳: ז) **מדבריהם**

הטמאה בפסח. אמר לו רבי יוסי אינה היא המדה.[1]
ומודים רבי אליעזר ורבי יהושע ששורפין זו לעצמה.
וזו לעצמה. על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה
שרבי אליעזר אומר תשרף זו לעצמה וזו לעצמה.
ורבי יהושע אומר שתיהן כאחת:

למדנו. בין ר"מ בין רבי יוסי תרוייהו סבירא להו דבשר שנטמא בולד הטומאה דאמר רבי חנינא. מיירי בבשר שנטמא במשקים שנטמאו בכלי שנטמא בשרץ ור"מ סבר טומאת משקים לטמא אחרים לאו דאורייתא שאין המשקין מטמאין אחרים ואפילו אוכלין אלא מדרבנן. ומשום הכי קאמר מדברי רבי חנינא דאמר ששורפין בשר שנטמא במשקין דהוי ליה טמא מדרבנן דמדאורייתא טהור ומעליא הוא עם בשר שנטמא באב הטומאה שהוא טמא דאורייתא. למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה. משהגיע שעה ששית שהיא אסורה מדרבנן כמו ששורפין בשר שנטמא במשקין שהוא טהור גמור מן התורה עם בשר שנטמא באב הטומאה שהוא טמא דאורייתא: אמר לו רבי יוסי אינה היא המדה. ר' יוסי לטעמיה דסבירא ליה טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא ובשר שנטמא במשקין טמא מדאורייתא הילכך אמר ליה אינה היא המדה כלומר אי אתה יכול ללמוד זאת מדבריהם אם התרת לשרוף טמא טומאה קלה עם טמא טומאה חמורה. תתיר לשרוף טהורה עם טמאה והלכה כרבי יוסי שאין שורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח וטומאת משקין לטמא אחרים אינה מדאורייתא אלא מדרבנן כר"מ: ומודים ר' אליעזר ור' יהושע. ר' יוסי קאמר לה דאע"ג דר"א ור' יהושע אפליגו בשריפת תרומה בהא מודים ששורפים זו לעצמה וזו לעצמה: על התלויה ועל הטמאה. ר' אליעזר סבר דמוזהר על שמירתה

[1]) richtige Folgerung.

פרק ב.

כל שעה שמותר לאכול. מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכרו לעו״ג ומותר בהנאתו. עבר זמנו.

של תלויה דכתיב (במדבר י״ח) את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה תלויה ואחת תרומה טהורה: ורבי יהושע אומר שתיהן כאחת. כיון דתלויה היא אי אתה מוזהר על שמירתה ועל התלויה והטהורה לא נחלקו ששורפין דהואיל ולא הוחזקה טומאה אין נראית כמטמא בידים:

פרק ב כל שעה שמותר לאכול מדלא קאמר כל שעה שאוכל מאכיל ונקט לה בתרי לישני משמע דאתרי גברי קאי. והכי קאמר כל שעה שמותר לכהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמתו ומתניתין רבן גמליאל היא שרבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ולית הלכתא כותיה אלא בין בתרומה בין בחולין אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש: מאכיל לבהמה לחיה ולעופות. צריכי. דאי תנא בהמה הוה אמינא בהמה דאי משיירא חזי לה ומבער ליה אין. אבל חיה כגון נמיה וחתול וחולדה דאורחה להצניע אימא לא. ואי תנא חיה. ה״א חיה דאי משיירא מצנעה ליה ולא עבר עליה על בל יראה מיהא אין. אבל בהמה זמנין דמשיירא ולאו אדעתיה לבערו ועבר עליה על בל יראה אימא לא קמ״ל. ועופות. איידי דתנא בהמה וחיה תנא נמי עופות: ומוכרו לעו״ג. לאפוקי מב״ש דאמרי לא ימכור אדם חמצו לעו״ג אא״כ יודע בו שיכלה קודם הפסח דקסברי מצוה אני לבערו מן העולם ולא שיהא קיים: ומותר בהנאתו. בהנאת אפרו כגון אם חרכו באור קודם

אסור בהנאתו. ולא יסיק בו תנור וכירים. ר' יהודה אומר אין ביעור המין אלא שריפה. וחכמים אומרים אף מפרר[1] וזורה לרוח או מטיל לים: ב) חמץ של עו"ג שעבר עליו הפסח מותר בהנאה. ושל ישראל אסור בהנאה. שנאמר (שמות י"ג) לא יראה לך שאור:

זמן איסורו מותר ליהנות בהפרו אפי' לאחר זמן איסורו: עבר זמנו. משהגיע שעה ששית אף ע"פ שאין איסורו אלא מדברי סופרים אסור בהנאתו כאלו היה מאיסורי הנאה של תורה. שאם קדש בו אשה אין חוששין לקדושיו ואפי' בחמץ נוקשה. כגון דגן שנפל עליו דלף וכיולא בו שבפסח עצמו אין איסורו אלא מדברי סופרים אם קדש בו אשה ביום י"ד משהגיע שעה ששית אין חוששין לקדושיו: לא יסיק בו תנור וכירים. לר' יהודה אילטריך דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה. מהו דתימא בהדי דקא שריף ליה לתהני מיניה קמ"ל דלא. דאפי' כדרך ביעורו אסור ליהנות ממנו מכי מטא זמן איסוריה: רי"א אין ביעור חמץ אלא שריפה. דיליף מנותר האסור בהנאה וענוש כרת כחמץ ומלותו בשרפה ולא בדבר אחר. ורבנן לא ילפי מנותר דחלב של שור הנסקל יוכיח שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת ואין טעון שריפה: ב מותר בהנאה. לאו למימרא דבאכילה אסור. אלא איידי דבעי למתנא סיפא ושל ישראל אסור בהנאה. תנא גבי עו"ג מותר בהנאה. אי נמי משום דאיכא דנהגי איסור' בפת של עו"ג משום הכי לא תני בהדי' חמץ של עו"ג מותר באכילה: (משום) שנא' לא יראה לך. כלומר קנסא קנסינן ליה הואיל ועבר על לא יראה לך אי נמי אורישא קאי חמץ של עו"ג מותר משום שנא' לא יראה לך ודרשינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה

(1 zerbröckeln.

ג עו"ג שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה. וישראל שהלוה את העו"ג על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה. חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער. רבן גמליאל אומר. כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו: ד האוכל תרומת חמץ בפסח. בשוגג משלם קרן וחומש. במזיד פטור מתשלומים

של אחרים: ג עו"ג שהלוה לישראל. מעות על חמצו קודם הפסח ואמר לו הישראל אם לא הבאתי לך מעות עד יום פלוני קנה מעכשיו וכגון שהרהינו אצלו בביתו ושהה אצל העו"ג כל ימי הפסח: לאחר הפסח מותר בהנאתו. דכיון דמטא זמניה ולא פרעיה לא הוי מחוסר גוביינא דברשות של עו"ג היה אגלאי מלתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוה דידיה: וישראל שהלוה לעו"ג. כו'. אגלאי מלתא למפרע דשל ישראל הוה: הרי הוא כמבוער. ואעפ"כ צריך לבטלו שמא יפקח הגל מעליו ונמצא עובר עליו: כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו. וכמה היא חפישת הכלב ג' טפחים: ד בשוגג. ששגג בתרומה אפי' הזיד בחמץ משלם קרן וחומש, ואע"ג דחמץ בפסח אסור בהנאה ולא שוה מידי משום דהאוכל תרומה בשוגג כתיב (ויקרא כ"ב) ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש שאין משלם לו מעות אלא פירות והתשלומים נעשים תרומה הלכך לאו בתר דמים אזלינן: במזיד. שהזיד בתרומה אפילו שגג בחמץ פטור מן התשלומין: ומדמי עצים. אם תרומה טמאה היא אין משלם דמי עצים שהיתה ראויה להסיק תחת תבשילו משום דמזיד בתרומה אינו אלא כשאר גזלן דעלמא. וממעות משלם לפי דמים ולא לפי מדה. וחמץ בפסח לאו בר דמים הוא שהרי אסור בהנאה ואף להסיק לא חזי. ולא מידי

ומדמי עצים: ה) אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. בחיטים. בשעורים. בכוסמין.[1] ובשיפון.[2] ובשבולת שועל.[3] ויוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו. ובמעשר שני והקדש שנפדו. והכהנים בחלה ובתרומה. אבל לא בטבל. ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו. חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצאין בהן. עשאן למכור בשוק יוצאין בהן: ו) ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. בחזרת[4]. ובעולשין[5]. ובתמכא[6]. ובחרחבינא[7]. ובמרור.

הפסדיה: ה ידי חובתו. משום חובת מצה בלילה הראשון שהוא מחוייב לאכול מצה דכתיב (שמות י"ב) בערב תאכלו מצות: בחטים ובשעורים וכו' אבל אורז ודוחן ושאר מינים לא דכתיב (דברים ט"ז) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובת מצה. יצאו אורז ודוחן ושאר מינים שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סרחון: ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו. כל הני למאי אצטריכו מפורשים במסכ' שבת פרק מפנין: והכהנים בחלה ובתרומה. דמהו דתימא מצה השוה וראויה לכל אדם בעינן וחלה ותרומה אינן ראויין לזרים. קמ"ל: חלות תודה ורקיקי נזיר אין יוצאין בהן. אע"פ שהן מצה גמורה דכתיב (שמות י"ב) ושמרתם את המצות מצה המשתמר' לשם מצה יצאו אלו שאינן משתמרות לשם מצה אלא לשם זבח: למכור בשוק יוצאין בהן. דכל למיכור בשוק אמר אי מזדבנא מזדבנא. ואי לא אכילנא לה אנא למצה של מצוה: ו בחזרת. בערבי חס"א לטוג"א בלע"ז. ובעולשים. בערבי הנדב"י ובלע"ז אנדיב"א והערוך פי' שהוא ירק שקורין לו בלע"ז קרספי"ל:

[1]) Spelt [2]) Hafer [3]) Roggen [4]) Lattich [5]) Endivie [6]) Meerrettich [7]) Nesselkraut.

יוצאין בהן. בין לחין בין יבשין. **אבל לא כבושין**[1] **ולא** שלוקין. ולא מבושלין. ומצטרפין לכזית. ויוצאין בקלח[2] שלהן. ובדמאי. ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו. ובמעשר שני והקדש שנפדו: ז **אין שורין את המורסן**[3] לתרנגולים אבל חולטין[4]. האשה לא תשרה את המורסן שתוליך בידה למרחץ. **אבל שפה**[5] **היא** בבשרה יבש. **לא ילעום אדם חיטין** ויניח על מכתו בפסח. מפני שהן מחמיצות: ח **אין נותנין** קמח לתוך החרוסת. **או** לתוך החרדל[6]. **ואם נתן** יאכל מיד. ורבי מאיר אוסר. **אין** מבשלין את הפסח לא במשקין.

ובתמכא. היא הגדל סביבות הדקל: ובחרחבינא. אלקרניג"א בערבי: ובמרור. מין כוסברתא הוא מר ביותר. בין לחים בין יבשים. דוקא בקלח שלהן. כדאמרינן בסיפא. ויוצאים בקלח שלהן. אבל עלין לחים אין יבשים לא. שלוקים. מבושלים יותר מדאי עד שנמוחים: כבושים. בחומץ: מבושלין. כדרך בשול: ומצטרפין לכזית. לצאת ידי חובת מרור והוא הדין בחמשת מיני דגן שמצטרפין בכזית לצאת ידי חובת מצה ואתרוייהו קאי:

ז אין שורין את המורסן. במים קרים וכל שכן פושרין כדי לתת לפני התרנגולים: אבל חולטין. ברותחין שכל זמן שהמים רותחים אינו יכול להחמיץ והאידנא נהוג עלמא איסורא אפי' בחליטה ברותחים: לא תשרה את המורסן. לשוף בו בשרה מפני שמחמיץ בשרייתו: אבל שפה היא. מורסן על בשרה יבש אף על גב שמים טופחים על בשרה: לא ילעוס. לא יכוס בשיניו:

ח בחרוסת. דבר שיש בו חומץ ומים ועשוי לטבל בו בשר. ואם נתן. לתוך החרדל. יאכל מיד. שהחרדל חד ואינו ממהר להחמיץ כמו החרוסת. אבל בחרוסת מודה תנא קמא לר' מאיר דאסור: ורבי מאיר אוסר. אף אם נתן לתוך החרדל דסבר חרדל לאלתר

1) eingemacht 2) Stengel 3) **Kleie** 4) brühen 5) abreiben 6) Senf.

ולא במי פירות. אבל סכין ומטבילין אותו בהן. מי תשמישו של נחתומים[1] ישרפו. מפני שהן מחמיצין:

פרק ג.

אלו עוברין בפסח. כותח הבבלי[2]. ושכר המדי[3]. וחומץ האדומי. וזיתום המצרי. וזומן[4] של צבעים.

מחמיץ כמו החרוסת ואין הלכה כר"מ: לא במשקין ולא במי פירות. דכתיב (שמות י"ב) ובשל מבושל מכל מקום: אבל סכין ומטבילין. לאחר גלייתו ולא אמרינן שמבטל טעמו א"נ אפילו קודם גלייתו שרי לסוף הפסח במי פירות. דהכי תנן בכילד צולין סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו. מי תשמישו של נחתום. שמצנן בהן ידיו בשעה שמקטף את העוגה. ישפכו. במקום מדרון שלא ישארו ויכנסו במקום אחד ויחמיצו:

פרק ג אלו עוברין. אלו מתבערים מן העולם. דהא ג' דאין עוברים עליהם על בל יראה מדרבנן מיהא צריכי ביעור דהכי תנן לקמן שאור ישרף והא ג' דהאוכלו פטור: כותח הבבלי. עשוי מפת מעופש וחלב. ורגילים לטבל בו את המאכל: שכר המדי. שכר שהיו עושין במדי מחטים או שעורים שרויים במים. וחומץ האדומי. חומץ שעשו בארץ אדום שנותנים שעורים ביין ומשהין אותם שם כדי שיחמיצו: וזיתום המצרי. תלתא שערי ותלתא קורטמי הוא כרכום מדברי ונקרא בערבי קרטום תלתא מלחא ומעשין אותו לרפואה. ע"כ חמץ הראוי לאכילה ע"י תערובות מכאן ואילך חמץ נוקשה בעלמא: וזומן של צבעים. מים שנותנין בהם סובים ומשתמשים בהם הצבעים למלאכתן:

[1]) Bäcker [2]) babylonischer Brei [3]) medisches Bier [4]) Kleienteig.

ועמילן[1] של טבחים. וקולן[2] של סופרים. ר' אליעזר אומר אף תכשיטי נשים. זה הכלל. כל שהוא ממין דגן הרי זה עובר בפסח. הרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת: ב) בצק שבסדקי עריבה[3] אם יש כזית במקום אחד חייב לבער. ואם לא בטל במיעוטו · וכן לענין

ועמילן של טבחים. (פת) שעושין מקמח תבואה שלא הביאה שליש בשולה ומכסים בה את הקדרה לשאוב את הזוהמא. וקולן של סופרים. עפר הרחיי' מגבלין אותו במים וסופרים מדבקים בו ניירותיהם. רבי אליעזר מוסיף דאילו תנא קמא לית ליה אלא חמץ דגן גמור על ידי תערובות או חמץ נוקשה בעיניה ור"א מוסיף אף תכשיטי נשים שהן חמץ נוקשה על ידי תערובות סממנים אחרים. ובגמ' פריך תכשיטי נשים ס"ד אלא אימא אף טפולי נשים סולת שנשים טופלות ומחברות על בשרן עם סממנים אחרים להסיר את השיער או להלבין ולעדן את הבשר. ואין הלכה כר"א: כל שהוא מין דגן. מחמשת המינים ומעורבין בהן מים דאי אין בהם מים אלא מי פירות קיימא לן דמי פירות אין מחמיצין: הרי אלו באזהרה. אם אכלן עובר בלאו: ואין בהם כרת. דעל חמץ גמור ענוש כרת ואינו ענוש כרת על התערובות אבל לוקה על אכילתו אם אכל כזית חמץ בתוך התערובות בכדי אכילת פרס אינו לוקה מן התורה. מיהו איסורא מיהא איכא דחמץ בפסח אוסר בתערובתו בכל שהוא: ב בצק שבסידקי עריבה. ועשוי לחזק שבריה וסדקיה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער. פחות מכאן בטל במיעוטו ואם אינו עשוי לחזק אפילו פחות מכזית חייב לבער לפי שאינו מבטלו שם ואפשר שימלך ויטלנו משם: וכן לענין הטומאה. אם נגע שרץ בהאי בצק בפסח שאיסורו חושבו אם יש בו כזית חוצץ בפני

[1]) **Topfbrot** [2]) **Kleister** [3]) **Backtrog.**

הטומאה. אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריסה. בצק החרש¹ אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור: ג כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט. רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה. רבי יהודה בן בתירא אומר תטיל

הטומאה ולא הוי כעריסה ולא נתנה לה טומאה לעריסה ובפחות מכזית אם אינו מקפיד עליו בטל לגבי עריסה והוי כאילו נגע השרץ בעריסה עצמה והיא טמאה: אם מקפיד עליו חוצץ. הכי קאמר ובשאר ימות השנה שאין איסורו חשוב אין הדבר תלוי בשיעור אם יש בו כזית אם לאו אלא בקפידה תליא מילתא. אם הקפיד עליו ועתיד ליטלו משם חוצץ בפני הטומאה. בין יש בו כזית בין אין בו כזית ולא נתנה טומאה לעריסה ואם לא הקפיד עליו ורוצה בקיומו אפי' יש בו כמה זיתים הרי הוא כעריסה. וכשנוגע השרץ בבצק הוי כאילו נגע בעריסה ממש: בצק החרש. שמכין עליו ביד ואינו משמיע קול ודומה לחרש שקוראין לו ואינו משיב. פירוש אחר. בצק החרס. שהוא קשה כחרס ואינו ניכר אם החמיץ: אם יש כיוצא בו שהחמיץ. אם יש עיסה אחרת שנילושה בשעה שזו נילושה וכבר החמיצה אסור. ואם אין שם כיוצא בו הוי שיעורה כדי שיהלך אדם מיל בהליכה בינונית ושיעור זה כמין שני חומשי שעה: ג חלה בטומאה. שנטמאת העיסה ושוב אין החלה הנטלת ממנה ראויה לאכילת כהן. כיצד מפרישין אותה בי"ט של פסח הרי אין יכול לאפותה בפסח מאחר שאינה ראויה לאכילה. ולשהותה ולשורפה בערב א"א שמא תחמיץ. ולהאכילה לכלבים א"א שאין מבערין קדשים בי"ט: ר"א לא יקרא לה שם חלה עד שתאפה. דהשתא כל חדא וחדא חזיא ליה. דמיכל חדא וחדא מפריש פורתא ולאחר אפייתה

¹) dumpf

בצונן. אמר ר' יהושע לא זה הוא חמץ שמוזהרים עליו בבל יראה ובבל ימצא. אלא מפרשתה ומניחתה עד הערב. ואם החמיצה. החמיצה: ד רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת. ואופות בתנור אחד זו אחר זו. וחכמים אומרים שלש נשים עוסקות בבצק. אחת לשה. ואחת עורכת. ואחת אופה. ר"ע

אם רצה יפריש חלה שלימה על הכל. דקסבר ר"א הרודה מן מן התנור ונותן לסל. הסל מצרפן לחלה: לא זהו חמץ שמוזהרי' עליו. דלאו דיליה הוא לאחר שקרא עליה שם וקרא כתיב (שמות י"ג) לא יראה לך. שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. וזה אינו שלך ולא של חברך דאכתי לא מטא ליד כהן ור"א סבר הואיל אי בעי מתשיל עלה. הויא הקדש בטעות ואינו הקדש. וחזיא ליה לאפילה. נמצא דשלו הוא וחמץ של ישראל הוא. ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל והלכה כר' אליעזר: ד שלש נשים לשות כאחת. וכל אחת תנור מלא ואין כאן חימץ. אע"פ (שהאחת) ממתנת עד שיאפו השתים: וחכ"א אין לשקל כל כך שיהו לשות כאחת. אלא שלש נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה: אחת לשה. האחרונה לשה כשחברתה האמצעית מקטפת. והשלישית (שלשה) תחלה אופה. נמצא שלשתן עוסקות בבת אחת. כל אחת בבצק שלה אחת לשה שלה. ואחת מקטפת שלה. ואחת אופה שלה: לא כל הנשים. ר"ע אמלתיה דרבן גמליאל קא מהדר. ואמר שאין ראוי לעשות כדבריו. לפי שיש נשים עצלניות ומתמיינות אם שוהות כל כך ויש תנור שאינו חם יותר. ויש עצים שאין נבערים יותר. אלא כדברי חכמים ראוי לעשות לעסוק תמיד בבצק. שכל זמן שעוסקין בבצק. אינו

אומר לא כל הנשים. ולא כל העצים. ולא כל התנורים שוין. זה הכלל תפח[1] תלטוש[2] בצונן: ה) שיאור ישרף. והאוכלו פטור. סידוק ישרף. והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור. כקרני חגבים. סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים זה וזה. האוכלו חייב כרת. ואיזהו שיאור. כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו: ו) ארבע עשר שחל להיות בשבת. מבערים את הכל מלפני השבת. דברי ר"מ. וחכמים אומרים בזמנן. רבי אליעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת. וחולין בזמנן: ז) ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו. ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו. ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו. אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו. יחזור ויבער.

בא לידי חימוץ. וכן הלכה: זה הכלל תפח. הבצק שבידה שרואה שרוצה לתפוח: תלטוש. ידה במים צוננין ותקטפנה ותצטנן:
ה שיאור. שלא החמיץ כל צרכו: (סידוק). דרך הבצק כשמחמיץ נעשה סדקים סדקים: כקרני חגבים. סדק לכאן וסדק לכאן: זה וזה האוכלו חייב כרת. דקרני חגבים נמי הוא סדוק ואיזהו שיאור שפטור זה שאין בו שום סדוק אבל הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו מתוך פחד שפניו מכסיפין והלכה כחכמים:
ו מבערים את הכל. בין חולין בין תרומה חוץ מכדי אכילתו לשבת: תרומה מלפני השבת. שאין יכול להאכילה לא לזרים ולא לבהמה ולהשהותה א"א אבל חולין אין צריך לבער אלא בזמנו שיכול למצוא להם אוכלים הרבה והלכה כר"א ברבי צדוק:
ז ההולך. בי"ד קאי. אם יכול. שיש שהות ביום: להציל מן הגוים. את ישראל הנרדפים. יבטל בלבו. ולא יחזור ואפילו יש שהות

[1]) aufgehen. [2]) bestreichen.

ואם לאו מבטלו בלבו. להציל מן העו"ג. ומן הנהר. ומן הלסטים. ומן הדליקה. ומן המפולת. יבטל בלבו. ולשבות שביתת הרשות. יחזור מיד: ח) וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש. אם עבר צופים. שורפו במקומו. ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה. ועד כמה הן חוזרין. ר"מ אומר זה וזה בכביצה. ר' יהודה אומר זה וזה בכזית וחכמים אומרים בשר קדש בכזית. וחמץ בכביצה:

דאורייתא בבטול בעלמא סגי: ולשבות שביתת הרשות. שהיה הולך להחשיך על התחום ולקנות שביתה להלך משם והלאה אלפים אמה לדבר הרשות יחזור מיד. אבל לקנות שביתת מצוה כגון שצריך לילך למחר לבית האבל או לבית המשתה. היינו כהולך לשחוט את פסחו: ח שיש בידו בשר קודש. שנפסל ביוצא שחומת ירושלים היא מחיצה לקדשים קלים: אם עבר צופים. שם מקום שמשם רואים בית המקדש: שורפו במקומו. ולא הטריחוהו לחזור: ואם לאו חוזר ושורפו. דכתיב (ויקרא ו) בקדש לא תאכל באש תשרף. במקום אכילתו שריפתו: זה וזה. חמץ דאמרינן לעיל ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו וכו' ובשר קדש שעמו: כביצה. אבל בפחות. חמץ מבטלו בלבו. ובשר קדש שורפו במקומו וסבר ר"מ חזרתו כטומאתו מה טומאת אוכלין בכביצה שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה' כך אינו חוזר על פחות מכביצה: ר' יהודה אומר זה וזה בכזית. סבר חזרתו כאיסורו מה איסורו בכזית שעל כזית חמץ או בשר קדש חייב כך על כזית חוזר: בשר קודש. משום חומרא דקדשים חוזר אף על כזית. חמץ דחולין אינו חוזר אלא על כביצה והלכה כחכמים:

פרק ד

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין. מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין. או ממקום שאין עושין למקום שעושין. נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם. וחומרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם מפני המחלוקת: ב כיוצא בו המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו. או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער. ר' יהודה אומר אומרי' לו צא והבא לך אף אתה: ג מקום שנהגו למכור בהמה

פרק ד מקום שנהגו עד חצות. עד חצי היום: שלא לעשות. כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמץ ושחיטת פסח ותקון מצה של מצוה: ואל ישנה אדם. הכי קאמר ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא יעשה דהא דקי"ל אל ישנה אדם ממנהג העיר אינו אלא מפני המחלוקת וכאן אין מחלוקת דמאי קאמרת הרואה אותו בטל אומר זה שבטל משום שהמלאכה אסורה וחולק על כולנו לא אמר הכי אלא אומר אין לו מלאכה שהרי כמה בטלנים איכא בשוקא כל ימות השנה. והא דתנן נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם אינו אלא בזמן שדעתו לחזור למקומו. אבל אין דעתו לחזור למקומו נוהג כמנהג אנשי מקום שהלך לשם. בין לקולא בין לחומרא: ב המוליך פירות שביעית ממקום שכלו. לחיה מן השדה וחייבין עליו בני מקומו לבערו מן הבית והוליכו זה למקום שלא כלו. ובני אותו מקום עדיין אוכלין הן מן המכונסים לבית חייב לבער משום חומרי המקום שיצא משם: רבי יהודה אומר

דקה לעו"ג מוכרין. מקום שנהגו שלא למכור. אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה. עגלים וסייחים[1] שלמין ושבורין. רבי יהודה מתיר בשבורה. בן בתירה מתיר בסוס: ד) מקום שנהגו

אומרים לו צא והבא לך אף אתה. פלוגתא דרבי יהודה ותנא קמא בכובש ג' מיני ירק בחבית או בגיגית להתקיים ושנים מהם כלו לחיה מן השדה והשלישית לא כלה תנא קמא סבר אוכל מאותן שכלו על סמך אותו שלא כלה הואיל והן בחבית אחת. והכי משתמע למלתיה ממקום שלא כלו למקום שכלו לגמרי חייבין לבער. אבל לא כלו כולן אלא מקצתן אוכל אף ממין שכלה כל זמן שלא כלו כולן דאוכלן אל סמך האחרון. ורבי יהודה אומר אומרים לו צא והבא לך אף אתה מאותו המין שכלה כמו שהביא זה הראשון ולא תמצא הלכך אינו אוכל אלא ממין שלא כלה דאין אוכלין ממינין שכלו על סמך מין שלא כלה וחייב לבער המינין שכלו והלכה כרבי יהודה דקאי בשטתיה דרבן גמליאל שהלכה כמותו במסכת שביעית פרק הפיגם: ג מקום שנהגו שלא למכור. דהחמירו על עצמן דלמא אתו למכור גסה: ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה. דגזור רבנן שמא ישאיל או ישכיר בהמתו לעובד כוכבים והאדם מצווה על שביתת בהמתו א"נ פעמים שמוכרה לו ע"ש עם חשכה ומעיק לה הישראל כדי שתלך לפני הקונה והיא מכרת קולו והולכת מחמתו ונמצא מחמר אחר בהמתו בשבת. עגלים וסייחין. קטנים אע"ג דלאו בני מלאכה נינהו מחלפי במכירת גדולים ושבורים מחלפי במכירת שלמים: ר' יהודה מתיר בשבור', דאינה בת מלאכה לעולם אבל בעגלים וסייחים מודה כיון דלכי גדלו הוו בני מלאכה ואין הלכ' כר"י: בן בתירא מתיר בסוס. הואיל ולרכיבה עומד והחי נושא את עצמו. ואין הלכה

[1]) junge Esel.

לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין. מקום שנהגו
שלא לאכול אין אוכלין מקום שנהגו להדליק את
הנר בלילי יום הכפורים מדליקין. מקום שנהגו שלא
להדליק אין מדליקין. ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי
מדרשות ובמבואות האפלים. ועל גבי החולים:
ה מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין.
מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין. ובכל
מקום תלמידי חכמים בטלים. ר"ש בן גמליאל אומר
לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם. וחכמים
אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד

בן בתירא. ועל ידי סרסור שרי למכור בהמה לעובד כוכבים
בזמן שאין הבעלים מצויין שם בשעת המכירה. דליכא למיחש שמא
ישהילנה ושכירנה שהרי אינו שלו. ושמא תלך מחמת קולו ונמצא
מחזיר לה נמי ליכא למיחש שאינה מכרת את קולו: ד מקום שנהגו
שלא לאכול. שנראה כאוכל פסחים בחוצה לארץ: שנהגו להדליק
את הנר. ביום הכפורים מפני שיום הכפורים אסור בתשמיש המטה
וכל זמן שהנר דולק לא ישמש שאסור לאדם לשמש מטתו לאור
הנר: שנהגו שלא להדליק. שמא יראה אשתו ותשא חן בעיניו
וישמש: ומדליקין בבתי כנסיות. ובכל מקו' שאין איש ואשתו
מתייחדים שם: ה ת"ח בטלים. ממלאכתן כל אותו היום. כדי
שלא יסיחו דעתם מאבילות: לעולם יעשה אדם עצמו כת"ח. ולא
מחזי כיוהרא שהרואה אותו בטל אומר אין לו מלאכה לעשות
ולא מפני שנוהג בו איסור: וחכ"א ביהודה וכו'. תנאי סבירא
להו דעשיית מלאכה בערבי פסחים. לאו במנהגא תליא מלתא.
אלא ביהודה היו מתירים. ובגליל אוסרים איסור גמור. ולא

חצות. ובגליל לא היו עושין כל עיקר. הלילה בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין עד הנץ החמה: ו) ר"מ אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר גומרה בארבעה עשר. אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר. אע"פ שיכול לגומרה. וחכמים אומרים שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות. ואלו הן. החייטים והספרים. והכובסין. רבי אומר אף הרצענים[1]: ז) מושיבין

מנהג מנהג: הלילה. ליל י"ד לאנשי גליל שאוסרים לעשות מלאכה בערבי פסחי': ב"ש אוסרין. דהא ככל שאר ימים טובים שאסורים בעשיית מלאכה שהלילה הולך אחר היום: ובית הלל מתירין. ממדי דהוה אתעני' שהיום אסור באכילה והלילה מותר: ו כל מלאכה. שהיא לצורך המועד והתחיל בה קודם י"ד גומרה בי"ד ואפי' במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אבל מלאכה שאינה לצורך המועד במקום שנהגו לעשות מלאכה עושין. ומקום שנהגו שלא לעשות אפילו התחיל בה קודם י"ד אינו גומרה: החייטים. שרי בי"ד בכל מקום שכן מלינו בהן בחולו של מועד קולא יותר משאר אומנות' שהדיוט שאינו אומן בכך תופר כדרכו הלכך בי"ד דקיל מחול המועד אפי' אומן נמי שרי: והספרים והכובסין. שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורי' מספרי' ומכבסי' בחול המועד וכיון דאשכחן בהן צד היתר בחול המועד בי"ד דקיל שרי לכולי עלמא: אף הרצענים. שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחול המועד וחכמים סברי אין למדין תחלת מלאכת רצענים שעושין מנעלים חדשים תחלה. מסוף מלאכה תיקון מנעלים של עולי רגלים והלכה כחכמי': ז מושיבין שובכין. שובכי יונים שהיו יושבים לגדל אפרוחים

[1]) Schuhmacher.

שובכין[1] לתרנגולין בי"ד. ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה. ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה. גורפין מתחת רגלי בהמה בארבעה עשר. ובמועד מסלקין לצדדין. מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינם לצורך המועד: ח) ששה דברים עשו אנשי יריחו. על שלשה מיחו בידם. ועל שלשה לא מיחו בידם. ואלו הן שלא מיחו בידם. מרכיבין[2] דקלים כל היום. וכורכין את שמע. וקוצרין וגודשין לפני העומר. ולא מיחו בידם. ואלו שמיחו

מושיבין אותם לכתחלה בי"ד: ותרנגולת שברחה. בתוך של מועד. דאילו בי"ד השתא אותובי שובכין לכתחלה אמרת דשרי אהדורי מיבעיא אלא התרנגולת שברחה בתוך של מועד קאמר דמחזירין. והוא שישבה על הביצים ג' ימים קודם שברחה דשוב אין הביצים ראויים לאכילה ודבר האבד הוא. הלכך אם מתה מושיב אחרת תחתיה משום הפסד ביצים: גורפין. מסלקין לחוץ: ובמועד. שאסור יותר אין מסלקים לחוץ אלא מסלקין לצדדין: מוליכין ומביאין כלים מבית האומן. בארבעה עשר. ואע"פ שאינו לצורך המועד: ח עשו אנשי יריחו. היו נוהגין לעשות אנשי יריחו: מרכיבין דקלים. ענף רך של דקל זכר מרכיבו בדקל נקבה שהזכר עושה פירות והנקבה אינה עושה פירות: כל היום. כלומר בארבעה עשר. וכורכין את שמע. שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקריאת שמע א"נ שלא היו מפסיקין בין אחד לואהבת. שצריך להאריך באחד ולהפסיק בין מלכות שמים לדברים אחרים: וקוצרין וגודשין. עושין גדיש מן החדש לפני העומר ולא חיישינן שמא יבא לאכול ממנו: ולא מיחו בידם. כל הששה דברים שעשו כלם שלא ברצון חכמים

[1]) Taubenschlag. [2]) pfropfen.

בידם. מתירין גמזיות[1] של הקדש. ואוכלין מתחת הנשרים בשבת ונותנין פאה לירק. ומיחו בידם חכמים: ט) ששה דברים עשה חזקיה המלך. על שלשה הודו לו. ועל שלשה לא הודו לו. גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו כיתת נחש הנחשת והודו לו. גנז ספר רפואות והודו לו. על שלשה לא הודו לו. קצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו. סתם מי גיחון העליון.

היו עושין אלא שעל אלו הג' לא מיחו. ועל ג' האחרונים מיחו: מתירין לאכול גמזיות של הקדש. גדולים שגדלו באילן של הקדש דקסברי אין אסור אלא הפרי עצמו שהוקדש ואית ספרים דגרסי מחזיר. כלומר חותכים וכורתים ענפי אילנות של הקדש שצמחו אחר שהקדישו האילן. ליהנות מהן: ואוכלין. בשבת וביו"ט פירות שנמצאו תחת האילן ולא נודע אם נשרו מאתמול ואם מותרים. או נשרו היום ואסורים: ונותנים פאה לירק. ואנן קי"ל דכל דבר שאין אדם מכניסו לקיום אינו חייב בפאה וירק דבר שאין מכניסו לקיום הוא: ומיחו בידם חכמים. משום דקא מפקעי לה מן המעשר והעניים אוכלים אותם בטבלם כסבורים שהיא פאה. ופאה פטורה מן המעשר משום דהפקר הוא: ט גירר עצמות אביו. משום כפרה ולא קברו לפי כבודו על מטה נאה כדי שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים: כתת נחש הנחשת. כדכתיב בדברי הימים לפי שהיו טועין אחריו: וגנז ספר רפואות. לפי שלא היה לבם נכנע על חליים אלא מתרפאים מיד: והרמב"ם פי' ספר רפואות ספר מודיע מעניני צורת הכוכבים והטלסמאות שצורה פלונית תעשה בזמן ועת ידוע מרפאת

[1]) junge Zweige.

וְלֹא הודו לוֹ. עִיבֵּר נִיסָן בְּנִיסָן וְלֹא הודו לוֹ:

פרק ה

תָּמִיד נִשְׁחָט בִּשְׁמוֹנֶה וּמֶחֱצָה וְקָרֵב בְּתִשְׁעָה וּמֶחֱצָה. בְּעַרְבֵי פְּסָחִים נִשְׁחָט בְּשֶׁבַע וּמֶחֱצָה. וְקָרֵב בִּשְׁמֹנֶה וּמֶחֱצָה בֵּין בְּחוֹל בֵּין בְּשַׁבָּת. חָל עַרְבֵי

מחולי פלוני וזה היה קרוב להטעות הבריות אחר עבודת כוכבים ולכך גנזו: עיבר ניסן בניסן. לאחר שנכנס ניסן נמלך ועשה אדר שני והכתוב אומר (שמות יב) החדש הזה לכם. זה ניסן. ואין אחר ניסן. ולא עיבר חזקיה לאחר שנכנס ניסן. אלא יום שלשים של אדר עיבר את השנה ואנן קי"ל אין מעברין את השנה בשלשים של אדר הואיל וראוי לקבעו ניסן:

פרק ה תמיד נשחט. תמיד של בין הערבים נשחט כל שאר ימות השנה בשמנה ומחצה. דמן שחיטת התמיד מכי ינטו צללי ערב שהוא משש שעות ומחצה ולמעלה שחמה נוטה למערב. שחצי שש ותחלת שבע היא עומדת באמצע הרקיע. ואין צל נוטה אלא צל כל אדם תחתיו ומאחרין שחיטתו שתי שעות אחר מנחה מפני נדרים ונדבות שא"א להקריבם אחר תמיד של בין הערבים דכתיב (ויקרא ו) והקטיר עליה חלבי השלמים על עולת הבקר השלם כל הקרבנות כלן שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים. ואפי' בשבת שאין קרבים נדרים ונדבות מאחרים זמן שחיטת תמיד של בין הערבים משום שרך נדרים ונדבות דחול. ובערב פסח שהפסח קרב אחר תמיד של בין הערבים מקדימין ליה שעה אחת ועבדינן ליה בשבע ומחצה:

פסחים להיות בע"ש. נשחט בו' ומחצה. וקרב בז' ומחצה והפסח אחריו: ב) הפסח ששחטו שלא לשמו. וקבל והלך וזרק שלא לשמו או לשמו ושלא לשמו. או שלא לשמו ולשמו פסול. כיצד לשמו ושלא לשמו. לשם פסח ולשם שלמים. שלא לשמו ולשמו. לשם שלמים ולשם פסח: ג) שחטו שלא לאוכליו ושלא למניו. לערלים ולטמאים פסול. לאוכליו ושלא לאוכליו. למנויו ושלא למנויו

חל להיות בערב שבת. דאיכא נמי צליית הפסח דלא דחיא שבת וצריך לצלותו מבעוד יום מקדמינן ליה ומותבינן ליה אדיניה שיהיה נשחט בשש ומחצה: וקרב בשבע ומחצה. גמר הקרבתו בשבע ומחצה ששוהין שעה אחת בעשייתו: ב ששחטו שלא לשמו. כגון ששחטו לשם שלמים. או קבל הדם במזרק. או הוליך הדם למזבח. או זרק הדם על גבי המזבח: שלא לשמו. שבארבע עבודות הללו המחשבה פוסלת הזבח: או לשמו ושלא לשמו. כגון ששחט לשמו וקבל הדם שלא לשמו: או שלא לשמו. הך סיפא אשמועינן דמחשבין מעבודה לעבודה שאם חשב בשעת עבודה זו על חברתה לעשות במחשבה פסולה כגון דאמר הריני שוחט לשמו ע"מ לזרוק דמו שלא לשמו נפסל הזבח מיד ואפי' לא עשה השניה במחשבה פסולה כיון שחשב והכי משמעותה דמתני' או שחשב בשעת שחיטה לזרוק הדם שלא לשמו ושחט לשמו פסול. ופסח דפסול שלא לשמו נפקא לן מקרא דכתיב (שמות יב) ואמרתם זבח פסח הוא עד שיהיה הזבח לשם פסח והוא משמע לעכב: ג שחטו שלא לאוכליו. חולה וזקן וקטן שאין יכולין לאכול כזית בשר ואין בו מנויים אחרים אלא הן. פסול דלפי אכלו כתיב (שם) הראוי לאכול: שלא למנויו. כגון

למולים ולערלים. לטמאים ולטהורים. כשר. שחטו קודם חצות פסול. משום שנאמר (ויקרא כג) בין הערבים. שחטו קודם לתמיד כשר ובלבד שיהא אחד ממרס בדמו עד שיזרק דם התמיד. ואם נזרק כשר: ד השוחט את הפסח על החמץ. עובר בלא תעשה. ר' יהודה אומר אף התמיד. ר' שמעון אומר הפסח בארבע עשר לשמו חייב. ושלא לשמו פטור.

עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת: לערלים. לישראלים שמתו אחיהם מחמת מילה והני פסולים לאכול פסח. דכתיב (שם) וכל ערל לא יאכל בו. וטמאים נמי אסורין בקדשים ובכרת הן על אכילתן: לאוכליו ושלא לאוכליו כשר. ולא דמי לשמו ושלא לשמו דפסול דהתם פסולו בגופו. שהמחשבה שפוסלתו היתה בגופו של קרבן אבל לאוכליו ושלא לאוכליו אין המחשבה הפוסלת בגופו של קרבן אלא בדבר שהוא חוץ ממנו: ממרס בדמו. שלא יקרוש כדי שיהא ראוי לזריקה: ואם נזרק קודם לתמיד כשר. דאע״ג דפסח מאוחר לתמיד משום דכתיב ביה בערב ובין הערבי' לא מפסל בהכי: ד השוחט את הפסח על החמץ. כלומר ובשעת שחיטה היה חמץ ברשות השוחט או אחד מבני חבורה אפי' לא היה החמץ בעזרה עובר בלא תעשה דלא תשחט על חמץ דם זבחי (שמות לד) ואין הזבח נפסל: אף התמיד. של בין הערבים דערבי פסחים ששחטו על חמץ שהיה חמץ ברשות השוחט או המקריב עובר בלאו. דדריש זבחי המיוחד לי והוא התמיד ואין הלכה כרבי יהודה: ר' שמעון אומר הפסח בי״ד. ששחטו על חמץ לשמו חייב משום לא תשחט על חמץ דפסח כשר הוא ושחיטה ראויה היא ושמה שחיטה. שלא לשמו פטור. דפסול הוא ושחיטה שאינה

ושאר כל הזבחים בין לשמן ובין שלא לשמן פטור ובמועד לשמו פטור. ושלא לשמו חייב. ושאר כל הזבחים בין לשמן ובין שלא לשמן חייב. חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה: ה) הפסח נשחט בשלש כיתות[1]. שנאמר (שמות יב) ושחטו אותו כל קהל עדת

דהויא הויא ולאו שמה שחיטה: ושאר כל הזבחים. שנשחטו בי"ד אחר חצות על החמץ: בין לשמן בין שלא לשמן פטור. ואף על פי שכשרים הן. כדתנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים וכו'. ואע"פ כן פטור דכתיב זבחי זבחי ב' פעמים לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא תזבח על חמץ דם זבחי (שם כג) ולמאי הלכתא פלגינהו רחמנא ולא כתב זבחי באחד קרא. והכל במשמע בין פסח בין שאר זבחים לומר לך בזמן דאיכא זבח דהיינו בי"ד דאיכא פסח לא מחייב אשאר זבחים ובזמן דליכא זבח כגון בתוך הפסח מחייב אשאר זבחים אם שחטן על חמץ: ובמועד. בתוך הפסח. אם לשמו שחטו לפסח על החמץ פטור דלא תשחט דפסח שלא בזמנו לשמו פסול. והויא לה שחיטה שאינה ראויה: שלא לשמו. אלא לשם שלמים חייב דשלמים קרי והויא לה שחיטה ראויה. וחייב משום לא תשחט. בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא: ושאר כל הזבחים. שנזבחו בתוך המועד על חמץ. בין לשמן בין שלא לשמן חייב. דקרא אשאר זבחים נמי אזהר: חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה. דפסולה היא משום דכתיב בשחיטת חטאת היא. היא ולא הנשחטה שלא לשמה: ה הפסח נשחט בשלש כתות. בין שהצבור מרובים. בין שהצבור מועטים. ויכולים כולן לשחוט בבת אחת. מצוה ליחלק לשלש כתות זו אחר זו: שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. קהל. ועדה. וישראל. הרי שלש

[1]) Abteilungen.

ישראל. קהל. ועדה. וישראל. נכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה. נעלו דלתות העזרה תקעו הריעו ותקעו. הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי[1] כסף ובזיכי זהב. שורה שכולה כסף כסף ושורה שכולה זהב זהב. לא היו מעורבין ולא היו לבזיכין שולים שמא יניחום ויקרש[2] הדם: ו שחט ישראל וקבל הכהן נותנו לחברו. וחברו לחברו. ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן. כהן הקרוב אצל המזבח. זורקו זריקה אחת כנגד היסוד: ז יצתה

כתות: בזיכי. כפות גדולות לקבל בהם הדם: שורה שכולה כסף כסף. דהכי שפיר טפי: ולא היה לבזיכים שולים. רחבים היו מלמעלה ותחתיהם חדים כדי שלא יוכלו לישב על הקרקע שמא יניחום הכהנים לישב על הקרקע. עד שיקבל דם אחר ומתוך שהם מרובים ישכחום ויקרוש הדם ולא יהיה ראוי לזרק: ו שחט ישראל. אם ירצה שהשחיטה כשרה בזר בכל הקרבנות: וקבל הכהן. הדם בבזך שמקבלה ואילך מצות כהונה: נותנו לחברו. שהרי כשורה הן עומדים: וחברו לחברו. הא קמ״ל דברוב עם הדרת מלך: ומקבל את המלא. מיד הנותן תחלה ואח״כ מחזיר את הריקן אבל איפכא מחזיר את הריקן ברישא לא דמוכי מושיט ליה הא מיד בעי לקבולי דאין מעבירין על המצות: זריקה אחת. בבזך עצמו ולא מתנה באצבע שאין לך קרבן שטעון אצבע אלא חטאת לבדה דכתיב באצבעו: כנגד היסוד. ברוחות שבמזבח שהיסוד תחתיהן וזורק לזקיפתו של מזבח והדם נופל ליסוד ולפי שאין היסוד מקיף את המזבח אלא את הצפון ואת המערב ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת כמו שמפורש במסכת מדות לכך הוצרך לומר נגד היסוד:

[1]) Schalen. [2]) gerinnen.

כת ראשונה ונכנסה כת שניה. יצתה שניה נכנסה שלישית. כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית. קראו את ההלל. אם גמרו שנו. ואם שנו שלשו. אע"פ שלא שלשו מימיהם. ר' יהודה אומר מימיהם של כת שלישית לא הגיע לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין: (ח) כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים. ר' יהודה אומר כוס היה ממלא מדם התערובות. זרקו זריקה אחת על גבי המזבח ולא הודו לו חכמים: (ט) כיצד תולין ומפשיטין. אנקליות[1] של ברזל היו קבועים בכתלים ובעמודים שבהן תולין ומפשיטין. וכל מי שאין לו מקום לתלות

ז קראו את ההלל. כל השלש כתות: אם גמרו שנו. כשהיו מתחילים לשחוט. היו מתחילים לקרות ואם רבו הפסחים ומשך זמן שחיטתן עד שגמרו ועדיין רבים לשחוט חוזרים וקורין שנית ואם קראו שנית ועדיין לא גמרו שחיטת הפסחים של אותו הכת חוזרין וקורין שלישית וכן כת שניה ושלישית: אף על פי שמעולם לא שלשו. שהכהנים היו רבים וזריזין: לא הגיעו לאהבתי. אפי' פעם ראשון: ח שהכהנים היו מדיחין את העזרה. מפני שהדמים מרובים היו מדיחין אותה בשבת שאמת המים היתה מהלכת בעזרה וכשהן רוצים להדיח פוקקים את נקב יציאתה והמים צפין על גדותיה ומדיחין כל העזרה (שהעזרה רצפה של שיש היתה כולה) ואחר כך פותחין הנקב והמים יוצאים: מדם התערובות. המוטל על הרצפה ואין הלכה כרבי יהודה: ט אונקליות. מסמרים שראשיהן כפופים למעלה: ובעמודים. שהיו קבועין בבית המטבחי' בעזרה עמודי' קטנים נקראים ננסים:

[1] Haken.

ולהפשיט. מקלות דקים חלקים היו שם ומניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט. ר"א אומר ארבעה עשר שחל להיות בשבת. מניח ידו על כתף חברו. ויד חברו על כתפו. ותולה ומפשיט: קרעו הוציא אימוריו. נתנו במגיס[1]. והקטירן על גבי המזבח. יצתה כת ראשונה וישבה לה בהר הבית. שניה בחיל. והשלישית במקומה עומדת. חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן:

פרק ו

אלו דברים בפסח דוחין את השבת. שחיטתו.

חלקים. ומפוצלת קליפתן: שחל להיות בשבת. ואין יכול לטלטל המקלות: ידו על כתף חברו. ותולה אותו בגידי הרכובותיו בזרועו. ואין הלכה כר"א שמותר לטלטל אותן המקלות דאין שבות במקדש: ¹ אימוריו. החלבים הקרבים על גבי המזבח: במגיס. בקערה. תרגום קערותיו מגיסוהי: וישבה לה בהר הבית. בשבת קאמר שאין יכולין להוליך פסחיהן: בחיל. בין הסורג לחומת העזרה של נשים בתחלת עליית הבית: חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן. שאין צליית הפסח דוחה את השבת:

פרק ו אלו דברים בפסח דוחין את השבת. פסח דוחה את השבת דכתיב במועדו בפסח (במדבר ט) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. ונאמר במועדו בתמיד (שם כח) תשמרו להקריב לי במועדו. מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת שנאמר שבת על עולת התמיד אף מועדו האמור בפסח דוחה את

[1]) Schüssel.

וזריקת דמו. ומיחוי[1] קרביו. והקטר חלביו. אבל צלייתו והדחת קרביו. אינן דוחין את השבת. הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום. וחתיכת יבלתו:[2] אין דוחין את השבת. רבי אליעזר אומר דוחין: (ב) אמר ר' אליעזר והלא דין הוא. מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת. אלו שהן משום שבות לא ידחו את השבת. אמר לו ר' יהושע יום טוב יוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסרו בו משום

השבת: שחיטתו וזריקת דמו. אי אפשר לעשותן בלילה דכתיב (ויקרא ז) ביום צותו להקריב ביום ולא בלילה: מחוי. קנוח כמו אכלה ומחתה פיה (משלי ל) ומחוי קרביו דוחין את השבת שלא יסריחו: צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין. דאפשר משתחשך: הרכבתו. על כתפו להביאו דרך רה"ר לעזרה אע"פ שאין בו אלא איסור שבות שהחי נושא את עצמו. אין דוחה. דהו"ל למעבדה מאתמול וכן הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו של קרבן פסח להסיר ממנו אע"פ שאין בו אלא איסור שבות שחותכה בשיניו או בידו אינן דוחים. והא דתנן בשלהי עירובין חותכין יבלת במקדש. ההיא ביבשה דמפרך פרכא. ומתני' בלחה. ואע"פ דכשחותכה בשיניו או בידו כלאחר יד הוא אפי' הכי אסור בלחה דהוה ליה למעבדה מאתמול: ר"א אומר דוחין. דסבר מכשירי מצוה דוחים את השבת במסכת שבת: ב שחיטה שהיא. אסורה בחולין בשבת משום איסור מלאכה גמורה אעפ"כ דוחה את השבת בפסח: אלו שהם משום שבות לא ידחו. בתמיה: יום טוב יוכיח. שהתירו בו שחיטה ובישול שהוא אב מלאכה ומותרין להדיוט ואסרו בו להביא דבר מחוץ לתחום ולאכלו הואיל והיה אפשר לו מאתמול. ואע"ג דתחומים

[1] Abreiben. [2] Warze.

שבות. אמר לו רבי אליעזר. מה זה יהושע. מה ראיה רשות למצוה. השיב ר' עקיבא ואמר הזאה תוכיח. שהיא מצוה יהיא משום שבות. ואינה דוחה את השבת. אי אתה אל תתמה על אלו. שאעפ"י שהן מצוה. והן משום שבות. לא ידחו את השבת. א"ל רבי אליעזר ועליה אני דן. ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת. הזאה שהיא משום שבות אינו דין שדוחה את השבת. א"ל ר"ע או חלוף. מה אם הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת. שחיטה שהיא משום מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת. אמר לו רבי אליעזר עקיבא עקרת. מה שכתוב בתורה. בין הערבים במועדו. בין בחול בין בשבת. אמר לו רבי הבא לי מועד לאלו. במועד לשחיטה. כלל א"ר

מדרבנן: מה ראיה רשות למצוה. אכילת הדיוט רשות הוא וצורך גבוה מצוה היא ואם העמידו חכמים איסור שבות שלהן במקום רשות. יעמידוהו גם במקום מצוה. ורבי יהושע סבר כל שמחת יום טוב מצוה היא ואפילו הכי אינו דוחה שבות: הזאה תוכיח שהיא מצוה. בטומאת מת שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הפסח. שאם לא יזה לא יעשה פסחו. ואפי' הכי אינו דוחה דהכי קים ליה לר"ע דלא דחיא והזאה שבות היא דמיחזי כמאן דמתקן גברא: ועליה אני דן. וגם על ההזאה אני חולק ואומר שתדחה ולא יעכבוהו מפסח מק"ו זה בענין: א"ל ר' עקיבא או חלוף. או אני אחליף את הדין. דפשיטא ליה דהזאה מעכבא. וילפינן בקל וחומר מינה לשחיטה (שתעכב): במועדו. ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (במדבר ט): הבא לי מועד לאלו. שיהא

עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת. אינה דוחה את השבת. שחיטה שאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת: (ג) אימתי מביא חגיגה עמו. בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט. ובזמן שהוא בא בשבת במרובה ובטומאה. אין מביאין עמו חגיגה: (ד) חגיגה היתה באה מן הצאן. מן הבקר. מן הכבשים. מן העזים. מן הזכרים. ומן הנקבות. ונאכלת לשני ימים ולילה אחד: (ה) הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת. חייב עליו חטאת. ושאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח. אם אינן ראויין חייב. ואם ראויין

לפסח זמן קבוע כיון שקבוע לשחיטה. הילכך כיון שלא קבע לפסח זמן ומצי למיעבד מאתמול לא דחיא והזאה נמי לאו מגופיה דפסח היא ולא כתיב ביה במועדו. והלכה כר"ע: ג אימתי מביא חגיגה עמו. עם הפסח בי"ד בניסן: בזמן שהוא בא בחול בטהרה. דאע"ג דפסח דחי שבת וטומאה. חגיגה לא דחיא שבת: ובמועט. שהיה פסח מועט לאכילת בני חבורה. ואוכלין החגיגה תחלה כדי שיהיה הפסח גמר שביעתן: במרובה. שהיתה החבורה מועטת ודי להן בפסח לבדו: ובטומאה שרוב צבור טמאין אין מביאין עמו חגיגה שחגיגת יום י"ד רשות היא ולא חובה: ד מן הבקר. מש"כ בפסח שאינו בא לא מן הבקר ולא מן הנקבות: ה הפסח ששחטו שלא לשמו. בי"ד שחל להיות בשבת וסבור כשם שמותר לשמו כך מותר שלא לשמו: חייב חטאת. שחלל שבת בשוגג: אם אינן ראויין. לפסח כגון עגל או איל בן שתי שנים או נקבה חייב עליו חטאת הא נתעלמה ממנו שבת או שסבור שמותר לשחוט זבחים אחרים לשם פסח בשבת. דהאי לאו טועה בדבר מצוה דהכל יודעים שאין זה כשר לפסח: ואם

הן. ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. אר"א מה אם הפסח שהוא מותר לשמו. כששינה את שמו חייב. זבחים שהן אסורים לשמן. כששינה את שמן. אינו דין שיהא חייב א"ל ר' יהושע לא. אם אמרת בפסח ששינהו לדבר אסור. תאמר בזבחים ששינן לדבר המותר. אמר לו ר"א אימורי צבור יוכיחו שהן מותרין לשמו. והשוחט לשמן חייב. א"ל רבי יהושע לא אם אמרת באימורי צבור שיש להן קצבה.[1] תאמר בפסח שאין לו קצבה. ר' מאיר אומר

ראוין הן. כגון שה בן שנה של שלמים ששחטו לשם פסח דמתוך שהוא טרוד ובהול לשחוט פסחו טעה בדבר זה ולא נזכר שהקדישו לזבח אחר: ר"א מחייב חטאת. אע"פ שטעה בדבר מצוה: ור"י פוטר. דקסבר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה כל דהו פטור מחיוב חטאת שבת וזה עשה מצוה שהקריב קרבן. דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים ואף הנשחטים לשם פסח מכשיר להו ר"י בפרק תמיד נשחט: מה אם הפסח. שמותר לשוחטו בשבת לשמו. שינה את שמו אודית ומיהא דחייב חטאת כדקתני לעיל: ששינהו לדבר האסור. ששחטו לשם קרבנות אחרים שאסורים לשחטן בשבת: אימורי צבור. קרבנות האמורים בציבור בשבת כגון תמידים ומוספין יוכיחו שמותרים לשוחטן לשמן. והשוחט שאר זבחים לשמן בשבת חייב: שיש להן קצבה. שאינו רואה אחרים עסוקין בשחיטתו וכיון שנשחט התמיד יודע הוא שאין צריך לשחוט עוד. הילכך אין זה טועה אלא שוגג. דלא היה לו לטעות בדבר: תאמר בפסח שאין לא קצבה. דהכל צריכין לכך והרי הוא רואה אחרי' הרבה עסוקי' בכך וטרוד הוא להתעסק במצוה. ואפי שחט הוא פסח כבר ומלא זבח זה עומד בעזרה

[1] bestimmte Zahl.

את השוחט לשם אמורי צבור פטור: (ו) שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו. לערלין ולטמאין. חייב. לאוכליו ושלא לאוכליו. למנויו ושלא למנויו. למולין ולערלים לטהורים ולטמאים פטור. שחטו ונמצא בעל מום חייב. שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור. שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידם. או שמתו או שנטמאו פטור. מפני ששחט ברשות:

פרק ז.

כיצד צולין את הפסח מביאין שפוד של רמון תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו. ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו. דברי רבי יוסי הגלילי. ר"ע

וכסבור שהוא פסח ושחטו לשם מי שהוא. טועה בדבר מצוה הוא: ר' מאיר אומר. השוחט בשבת זבחים אחרים כל מצות השנה לשם אמורי צבור פטור והלכה כרבי יהושע ואין הלכה כר"מ:
ו לאוכליו ושלא לאוכליו פטור וכו'. דהא פסח כשר הוא דאמרינן פרק תמיד נשחט דהשוחט לפסולים ולכשרי' לא פסל:
שחטו ונמצא בעל מום חייב. דשוגג הוא ולא אנוס שהיה לו (לבקרו): שמשכו הבעלים את ידם. ממנו קודם שחיטה ונמנו על אחר או שמתו או שנטמאו דעכשיו לא נתנה שבת לדחות אצלם פטור שאנוס הוא דלא היה יודע שכך הוא ולא היה לו לבדוק על כך:

פרק ז כיצד צולין. שפוד של רמון. ולא שאר עצים דמפקי מיא והוי ליה בשל מבושל במים ורמון לא מפיק מיא. ובשפוד של מתכת לא כדלקיון דחם מקצתו חם כולו ונצלה

אומר כמין בשול הוא זה. אלא תולין חוצה לו:
ב) אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלה.[1] אמר ר' צדוק מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלה. נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו. נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו. נטף מרוטבו על הסולת. יקמוץ את מקומו: ג סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו. אם ישראל אם חי הוא ידיחנו ואם צלי הוא יקלוף את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני לא יעשנו דמים על בני חבורה. שאין

מחמת שפוד ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי דבר אחר: כמין בשול הוא זה. שמתבשלין בני מעיו לתוכו כבתוך הקדרה: תולין חוצה לו. תוחבן בשפוד למעלה מפיו של טלה. והלכה כר"ע: ב א"ר צדוק. כו'. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני ואם הסכלה מנוקבת היא כשרה. וא"ר צדוק וכו'. והלכה כר' צדוק: נגע הפסח בחרסו של תנור יקלוף. מן הפסח מקום הנוגע בתנור שנצלה שם מחום חרס התנור ולאו צלי אש הוא: נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו. שחזר שמן שנתחמם מן החרס ונבלע בפסח: יטול את מקומו. ולא סגי בקליפה אלא בנטילה כעובי אצבע דשמן נבלע בתוכו הרבה ואותו שמן צלי מן החרס הוא: נטף מרוטבו על הסולת. והסולת רותחת דמצלי רוטב מחמת סולת והדר רוטב שבתוך הסולת חסור למאכליה דהוה ליה צלי מחמת דבר אחר הלכך יקמוץ את מקומו וישרוף אותו קומץ כשאר קדשים הפסולים: ג סכו בשמן תרומה. שמותר לסוך הפסח במי פירות: אם חי ידיחנו. דלא בלע: ואם צלי היא. בעי קליפה משום דבלע: שאין פודים. מוכרים:

[1] Rost

פידין מעשר שני בירושלים: (ד) חמשה דברים באין בטומאה. ואינן נאכלין בטומאה. העומר. ושתי הלחם. ולחם הפנים. וזבחי שלמי צבור. ושעירי ראשי הדשים. הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה. שלא בא מתחלתו אלא לאכילה: (ה) נטמא הבשר.

מעשר שני בירושלים. ואפי' לאוכלו בטהרה דכתיב (דברים יד) ונתת בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום: ד חמשה דברים. אין לך בצבור קרבן נאכל אלא אלו וקרבן צבור דוחה את הטומאה דילפינן מפסח דכתיב ביה במועדו. ודוחה את הטומאה כשרוב הקהל טמאים. דהכי אמרינן איש כי יהיה טמא וכו' יחיד נדחה ואין צבור נדחין ובקרבנות צבור כתיב (במדבר כט) אלה תעשו לה' במועדיכם כמו שנאמר בפסח במועדו ואשמועינן מתניתין דאף על גב דקרבין בטומאה לאפוקי צבור ידי חובתן. אין נאכלים בטומאה. והא דתני חמשה דברים ולא תני קרבנות צבור וכו' מניינא למעוטי חגיגת הרגלים כלם. דדמו לקרבן צבור משום דאתו בכנופיא באסיפת חברים לרגל ואינם דוחים את הטומאה כדרך שאין דוחים את השבת: זבחי שלמי צבור. כבשי עצרת שאין שלמים אחרים לצבור: ושעירי ראשי חדשים. ולא תני שעירי רגלים דכיון דאשמועי' זבחי שלמי צבור שהם מיני דמים ואין נאכלין בטומאה. הוא הדין לכל שאר מיני דמים. ולא איצטריך למתני שעירי ראשי חדשים אלא משום דלא כתיב בהו מועד. וסלקא דעתך אמינא לא לדחו את הטומאה דהא כל הקרבנות צבור ממועד נפקא לן. דכתיב בכולהו אלה תעשה לה' במועדיכם: שלא בא מתחלתו אלא לאכילה. שכשנצטוה עיקר מצות פסח. לאכילה נצטוה. דכתיב (שמות יב) לפי אכלו וכי שרייה רחמנא להתויי בטומאה מאיש נדחה. ואין צבור נדחין. אדעתא למיכליה שרייה: ה נטמא

והחלב קיים אינו זורק את הדם. נטמא החלב. והבשר. קיים. זורק את הדם. ובמוקדשין אינו כן. אלא אע"פ שנטמא הבשר והחלב קיים. זורק את הדם. (ו) נטמא הקהל או רובו. או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים. יעשה בטומאה. נטמא מיעוט הקהל. הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני: (ז) הפסח שנזרק דמו ואחר כך נודע שהוא טמא. הציץ מרצה. נטמא הגוף אין הציץ מרצה. מפני שאמרו. הנזיר ועושה פסח. הציץ מרצה על טומאת הדם ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף. נטמא טומאת התהום הציץ מרצה: (ח) נטמא

בשר והחלב קיים אינו זורק את הדם. דעיקר פסח לאכילה אדם אתי: ובמוקדשים אינו כן. שאפי' נטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם: ו נטמא הקהל. בטומאת מת שאין פסח נדחה מפני הטומאה אלא מטומאת מת: יעשו בטומאה. ואפי' טמאים יחידים דהא (פסח) דטהורים גופייהו בטומאה אתו משום כהנים שאין קרבן צבור הבא בטומאה חלוק ומאחר שקרבן רובם בא בטומאה אף היחידים עושים בטומאה: ז ואח"כ נודע שהוא טמא. הפסח או הדם הציץ מרצה ופטור מפסח שני: נטמא, בעלים טומאת הגוף במת: אין הציץ מרצה. וחייב בפסח שני דהא בשעת זריקה לאו בר מעבד פסח הוה דרחמנא דחייה: הנזיר. דכתיב (במדבר ו) וכי ימות מת עליו והימים הראשונים יפלו דאם נטמא במת קודם הבאת קרבנותיו סותר: הציץ מרצה על טומאת הדם. ותגלחתו כשרה ומותר לשתות יין וליטמא למתים: ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף. ואם (טמא) בשעת הבאת קרבנותיו סותר הכל: נטמא גופו בטומאת התהום. כל טומאת מת שלא ידע בה אדם קודם לכן נקראת טומאת התהום:

שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה[1] מעצי המערכה. נטמא מיעוטו. והניתר. שורפין אותו בחצרותיהן. או על גגותיהן מעצי עצמן. הציקנין[2] שורפין אותו לפני הבירה. בשביל ליהנות מעצי המערכה: (ט) הפסח שיצא או שנטמא. ישרף מיד. נטמאו הבעלים או שמתו. תעובר צורתו וישרף בששה עשר. רבי יוחנן בן ברוקה אומר אף זה ישרף מיד לפי שאין לו אוכלין: (י) העצמות. והגידין. והנותר

הציץ מרצה. דהלכה למשה מסיני שהותר טומאת התהום לפסח. כיון שלא הכיר בה אדם בטומאה זו מעולם. ואם נודע לו בטומאה זו אחר שהקריב פסחו אין צריך לעשות פסח שני. וכן נזיר שנודע לו בטומאת התהום לאחר שהביא קרבנותיו אין צריך להביא קרבן טומאה ולא אמרו טומאת התהום אלא בטומאת מת בלבד: ח לפני הבירה. כל המוקדש כולו קרוי בירה ושורפין אותו שם כדי לביישן. שיזהרו שלא יבואו עוד לידי טומאה: מעצי המערכה. שלא לבייש את מי שאין לו עצים: נטמא מיעוטו. וכן נותר. של פסח טהור: הציקנין. הצרנין. צרי עין שורפין אותו מעט שנטמא. והנותר מפסח טהור לפני הבירה: ט הפסח שיצא. חוץ לחומה: ישרף מיד. בי"ד ולא צריך להשהויי עד הבקר של ט"ו כדי שתעובר צורתו דהיינו שיבא לידי נותר. ומיהו ביום טוב לא מצי שריף ליה דאין שורפין קדשים בי"ט: נטמאו בעלים או שמתו. אין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר: תעובר צורתו. ממתין עד שיבא לידי נותר. ואח"כ ישרפנו: אף זה ישרף מיד. ר"י בן ברוקה לא פליג את"ק אלא כשנטמאו הבעלים או מתו קודם זריקת הדם דלא איחזי בשר באכילה והוה ליה כפסולו בגופו ואין הלכה כר"י בן ברוקה: י העצמות. שאינו יכול לשברן מפני שנאסרה

[1] Tempel. [2] geizig.

ישרפו בששה עשר. חל ששה עשר להיות בשבת. ישרפו בשבעה עשר. לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב: (יא) כל הנאכל בשור הגדול. יאכל בגדי הרך. וראשי כנפים. והסחוסים.[1] השובר את העצם בפסח הטהור. הרי זה לוקה ארבעים. אבל המותיר בטהור והשובר בטמא. אינו לוקה את

שבירת עלם ונותר בהן ממח וטעון שריפה: והגידין. שהן אסורין באכילה ואין חייבין עליהן מן התורה כגון שמנו של גיד הנשה שהוא מותר אלא שישראל קדושים נהגו בו איסור. אי נמי הגיד החיצון הסמוך לבשר שהוא אסור ואין חייבין עליו מן התורה הוי נותר ולאכלו אי אפשר דרבנן אסרוהו: והנותר. בשר פסח שנתעגלו באכילתו ונתותר: בששה עשר. שהוא חולו של מועד אע"פ שנפסל בבקר ראשון אין רשאי לשרפו בי"ט דשרפת קדשים עשה וי"ט עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה את ל"ת ועשה: יא כל הנאכל בשור הגדול. שכבר הוקשה כל העתיד להקשות בו: יאכל בגדי הרך. ראוי לאכילה בפסח בן שמונה ימים אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין מונין עליו בפסח אע"פ שעכשיו הוא רך הואיל וסופו להקשות: וראשי כנפים והסחוסי'. ה"ק ומהו הנאכל בשור הגדול ראשי כנפים הסחוס שקורין טינרו"ס בלע"ז שבראש כף הכתף ושאר סחוסים כגון תנוך האזן וסחוסי החזה והצלעות הקטנות שבסוף השדרה הואיל ובשור הגדול נאכלים על ידי שליקה יאכלו בגדי הרך צלי: אבל המותיר בטהור. וכו'. דכתיב (שמות יב) לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר אם עברת על לאו קיים עשה שבו ואינך לוקה. אי נמי דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו

[1] Ohrknorpel.

הארבעים. (יב) אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם. וקולף עד שמגיע לפרק. וחותך. ובמוקדשין קוצץ בקופיץ[1] שאין בו משום שבירת העצם. מן האגף[2] ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ. החלונות. ועובי החומה כלפנים: (יג) שתי חבורות

שאין בו מעשה אין לוקין עליו: והשובר בטמא וכו'. דכתיב ועצם לא תשברו בו בכשר מוזהר על שבירת עצם ואינו מוזהר על שבירת עצם בפסול: **יב** אבר. מן הפסח: שיצא מקצתו. חוץ למחיצתו וצריך לחתוך את היוצא דכתיב (שמות כב) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו ודרשינן ביה כל בשר שיצא בשדה כלומר שיצא חוץ למחיצתו. כגון קדשי קדשים שיצאו חוץ לעזרה וקדשים קלים שיצאו חוץ לירושלים. אותו בשר היוצא טריפה היא. ולא תאכלו: חותך. את הבשר. היוצא סביב עד שמגיע לעצם: וקולף. את הבשר שלא יצא לחוץ עד שמגיע לפרק שמתחברים שם שני עצמות ואוכל את הבשר שקלף שהרי לא יצא וחותך את הפרק ומשליך כל העצם שיצא מקצתו: ובמוקדשים. בשאר קדשים חוץ מן הפסח: קוצץ בקופיץ. אותו מקצת הבשר שיצא. ובפסח אינו יכול לעשות כן מפני שהוא מוזהר על שבירת עצם: מן האגף ולפנים כלפנים. אגף קרי כל מקום הגפת הדלתות שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרים דהיינו [illegible] מספת הפנימי של עובי הפתח עד מקום הנקישה מן האגף ולפנים דהיינו תוך העיר ממש: כלפנים. ואוכלים שם קדשים קלים: מן האגף ולחוץ. דהיינו ממקום הנקישה ולחוץ כלחוץ: החלונות. שבחומות ירושלים ועובי ראש החומה בגגה כלפנים: **יג** שתי חבורות שהיו אוכלות. פסח אחד: אלו

[1] Messer. [2] Türflügel.

שהיו אוכלות בבית אחד. אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין. ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין. והמיחם[1] באמצע; וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו. ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל. והכלה הופכת פניה ואוכלת:

פרק ח.

האשה בזמן שהיא בבית בעלה. שחט עליה

הופכים פניהם הילך ואלו הופכים פניהם הילך. ואפילו נראים כשתי חבורות על פסח אחד לא אכפת לן. דרחמנא אמר על הבתים אשר יאכלו אותו. דמשמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשני בתים דכתיב יאכלו (שנים) אותו חד פסח. (בתים) שנים. אבל אדם אחד אינו אוכל בב' מקומות. ולהכי מוקי בבית אחד יאכל. שאין אחד אוכל בב' בתים ושתי חבורות ההופכות פניהם כשני בתים דמי: והמיחם. שמחממין בו את המים שמוזגים בו היין רשאי ליתן באמצע כדי שיהא (נוחה לשתיקן) למזוג לכאן ולכאן. ואע"פ שמפסיק בין החבורות לא אכפת לן: וכשהשמש· המשמש לשתיקן. עומד ומחבורה אחת שהתחיל לאכול הפסח עמה ומוזג לחבורה האחרת: קופץ את פיו. סוגר ובולם את פיו ומחזיר את פניו לצד חבורתו שלא יחשדוהו שהוא אוכל עם החבורה האחרת דאין אדם אוכל בב' חבורות כדאמרן: והכלה. שהיא בושה רשאה להפוך פניה לצד אחר ולאכול דפסח נאכל בשתי חבורות:

פרק ח. האשה תאכל משל בעלה. כל זמן שלא פירשה שדעתה בשל אביה דמסתמא דעתה לימנות על של בעלה:

[1] Wärmekessel.

בעלה. וששחט עליה אביה תאכל משל בעלה. הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה. שחט עליה אביה. ושחט עליה בעלה. תאכל במקום שהיא רוצה. יתום ששחטו עליו אפטרופסים[1] יאכל במקום שהוא רוצה. עבד של שני שותפין. לא יאכל משל שניהם. מי שחציו עבד וחציו בן חורין. לא יאכל משל רבו:

(ב) האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח. שחט גדי. יאכל. שחט טלה יאכל. שחט גדי וטלה. יאכל מן הראשון. שכח מה אמר לו רבו. כיצד יעשה.

רגל הראשון. שלאחר נשואיה שכך דרך הנשואות ללכת לבית אביהן: תאכל במקום שהיא רוצה. וכגון שאינה רדופה עד הנה לילך לבית אביה תדיר. הילכך מספקא לן בהי ניחא לה: אפטרופסים. יתום שהיו לו שני אפטרופסין והמנהו זה על פסחו וזה על פסחו: לא יאכל משל שניהם. לא מפסחו של זה. ולא מפסחו של זה. דמי נתן רשות לחלק האחד להמנות עם זה ואין לו תקנה אלא אם כן רצו שניהם שימנה עם האחד: לא יאכל משל רבו. אבל משל עצמו אוכל. דכיון דדינא הוי דכופין את רבו וכותב לו גט שחרור אע״פ שעדיין לא נשתחרר הרי הוא כבן חורין הילכך אוכל משל עצמו: ב שחט גדי יאכל. רבו ממנו ואע״ג דבכל שאר פסחים רגיל תדיר בטלה כיון דלא פירש לו עליה סמיך: יאכל מן הראשון. והשני ישרף. ובגמרא מוקי לה דוקא במלך ומלכה. אית דאמרי משום שלום מלכות. ואית דאמרי מפני שסומכין על עבדיהם ואין מקפידים על סעודתן אם גדיים אם טלאים. הילכך יאכל מן הראשון כיון דליכא קפידא. דבראשון יצאו ידי חובתן. אבל אינשי דעלמא דקפדי לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני. דקי״ל אין נמנין

[1] Vormund

ישחט טלה וגדי ויאמר· אם גדי אמר לי רבי. גדי
שלו וטלה שלי. ואם טלה אמר לי רבי. הטלה
שלו וגדי שלי שכח רבו מה אמר לו· שניהם
יצאו לבית השריפה. ופטורין מלעשות פסח שני:
(ג) האומר לבניו הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה
מכם ראשון לירושלים כיון שהכניס הראשון ראשו
ורובו זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו· לעולם נמנין
עליו עד שיהא בו כזית לכל אחד וא׳. נמנין ומושכין
את ידיהן ממנו עד שישחט. ר׳ שמעון אומר עד שיזרק
עליו את הדם: (ד) הממנה עמו אחרים בחלקו.
רשאין בני חבורה ליתן לו את שלו· והוא אוכל משלו.

על ב׳ פסחים כאחד לאכול מזה ומזה שירצה דאין ברירה. וכי
בעי למיכל בהא. דלמא בשעת שחיטה לאו הוה דעתיה עליה:
שכח מה שאמר. שפירש לו גדי או טלה וזה שכח: וטלה שלי.
בגמ׳ מוקי לה כגון שהלך העבד אצל רועה הרגיל אצל רבו ורועה
בתקנתו ואומר לו אם גדי אמר לך רבך גדי שלו וטלה שלך
ע״מ שאין לרבך רשות בו דהשתא קנה העבד. דאי לאו הכי
מה שקנה עבד קנה רבו ונמצאו שניהם של רבו: ופטורים
מלעשות פסח שני. דאע״ג דשניהם יוצאים לבית השריפה ואין
נאכלין מפני שאין המנוין ניכרין. מ״מ שחיטה וזריקה מעלייתא
היא חדא מהני. וחדא מהני׳ דקמי שמיא גליא: ג מי שיעלה
ראשון לירושלים. כדי לזרזן קאמר שיזדרזו כל א׳ להיות ראשון
ומנו כל בניו המנה על הפסח אלא שאותו שיעלה ראשון יזכה
ראשון. וכל אחיו יזכו אחריו על ידו: עד שיזרוק הדם. לעולם
יכול למשוך אפילו אחר שחיטה עד שיזרק הדם. ומודה ר׳
שמעון דאין נמנין אלא עד שישחט. ואין הלכה כר׳ שמעון:
ד הממנה אחרים על חלקו. אחד מבני חבורה שהמנה אחרים

והן אוכלין משלהן: (ה) זב שראה שתי ראיות. שוחטין עליו בשביעי. ראה שלש שוחטין עליו בשמיני שלו. שומרת יום בנגד יום. שוחטין עליה בשני שלה. ראתה שני ימים. שוחטין עליה בשלישי. והזבה שוחטין עליה בשמיני: (ו) האונן והמפקח את הגל. וכן מי שהבטיחוהו

על חלקו בלא דעת חבורה: רשאין בני חבורה לומר לו. טול את שלך ולא. ולאכול אתה וחבריך שאין בני חבורה מתרצים להיות כל אלו הדעות בחבורתן. ואית ליה להאי תנא פסח נאכל בב׳ חבורות: ה זב שראה שתי ראיות. שטמא טומאת ז׳ ואין טעון קרבן: שוחטין עליו. ואע״פ שלא העריב שמשו והוא שטבל בשעת השחיטה דהא חזי למיכל לאורתא דדוקא טמא מת שחל שביעי שלו בי״ד נדחה לפסח שני. אע״ג דחזי למיכל לאורתא כדכתיב (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. ביום ההוא לא היו יכולים. הא לערב היו יכולים לאכול בפסח ונדחה לפסח שני אבל שאר טומאות אי חזי למיכל לאורתא שוחטים עליו ואע״פ שלא העריב שמשו: ראה שלש. לא חזי למיכל עד דמייתי כפרה: שוחטין עליו. אם חל שמיני שלו בערב פסח אפי׳ לא הביא כפרתו. והוא שנתן קרבנותיו לב״ד: שומרת יום כנגד יום. הרואה תוך י״א יום שבין נדה לנדה דבעי לספור יום מאחרת. שוחטין עליה ביום הספירה דכיון שספרה מקצת היום מותרת לטבול. ואע״פ שמחוסרת הערב שמש שוחטין עליה: והזבה. שראתה ג׳ ימים רצופים בתוך י״א יום. וצריכה לספור ז׳ נקיים ולהביא קרבן שוחטין עליה בשמיני: ו האונן. כל זמן שלא נקבר המת קרוי אונן ולאחר שנקבר כל יום המיתה הוא קרוי אונן. ולילה שלאחריו הוא אונן מדרבנן. ולא

להוציאו מבית האסורים. והחולה. והזקן. שהן יכולין לאכול כזית שוחטין עליהן. על כולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן. שמא יביאו את הפסח לידי פסול. לפיכך אם אירע בהן פסול. פטורין מלעשות פסח שני חוץ מן המפקח בגל שהוא טמא מתחלתו. (ז) אין

העמידו דבריהם במקום כרת גבי פסח. הלכך שוחטין עליו דלאורתא חזי: והמפקח בגל. שנפל על אדם ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת שוחטין עליו דבחזקת טהרה עומד עד שיודע שנטמא: שוחטין עליהם. בחבורות אחרים: שמא יביאוהו לידי פסול. שמא יטמא אונן למתו מתוך טרדו. ומפקח גל שמא ימצאנו מת ונמצא שהאהיל על הטומאה. והחבוש שמא לא יצא ובחבוש בבית האסורים של עו"ג מיירי. שאע"פ שהבטיחוהו שמא לא יוציאוהו. אבל חבוש ע"י ישראל כגון לכופו להוציא אשה פסולה: או לשלם ממון. שוחטין עליהם אפי' בפני עצמן. אם הבטיחוהו להוציא. דשארית ישראל לא ידברו כזב. ואם בית האסורים בתוך ירושלים אפי' בידי עו"ג שוחטין עליה' בפני עצמן. דאפשר דמעיילי לפסח לבית האסורי' ואכלי ליה התם. וחולה וזקן אין שוחטין עליהם בפני עצמן שמא יכבד עליהם החולי ולא יוכלו לאכול כזית: לפיכך. הואיל ובשעת שחיטה ראויין הוו ונזרק הדם עליהם אם אירע בהם פסול כמו שאמרנו פטורים מלעשות פסח שני: חוץ מן המפקח בגל. ונמצא מת תחתיו שצריך לעשות פסח שני שהיה טמא מתחלתו קודם שחיטה שהרי האהיל על הטומאה משעה שהתחיל לפקח. והוא שהיה הגל עגול דודאי האהיל עליו מתחלה אבל אם היה הגל ארוך. שמא בשעת שחיטה עדיין לא האהיל על הטומאה ופטור מלעשות פסח שני: ז אין שוחטין את הפסח על היחיד. דכתי' (דברים

שוחטין את הפסח על היחיד. דברי ר' יהודה. ור' יוסי מתיר אפילו חבורה ש' מאה שאין יכולין לאכול כזית. אין שוחטין עליהן. ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים: ח אונן טובל ואוכל את פסחו לערב. אבל לא בקדשים. השומע על מתו. והמלקט לו עצמות. טובל ואוכל בקדשים. גר שנתגייר בערב פסח ב"ש אומרי' טובל ואוכל את פסחו לערב וב"ה אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר:

ז) לא תוכל לזבוח את הפסח וכו' כלומר ביחיד: אפי' חבורה של מאה. ר' יוסי קאמר לה. כלומר לא תליא מלתא אלא באכילה. יחיד ויכול לאכול כזית שוחטין עליו. מאה ואין כל אחד מהם יכולין לאכול כזית. אין שוחטין עליהם והלכה כרבי יוסי: אין עושין חבורת נשים ועבדים. לשחוט פסח נשים ועבדים בחבורה אחת משום הרגל עבירה. ולא קטנים ועבדים בחבורה אחת. משום פריצותא דמשכב זכור. אבל נשים ועבדים. כל חדא באנפי נפשה עושין: ח אונן טובל ואוכל פסחו לערב. דאין אנינות מן התורה אלא ביום. שנאמר (ויקרא י) ואכלתי חטאת היום. יום אסור לילה מותר. וטבילה בעי מתוך שנאסר עד עכשיו בקדשים. אצרכוהו רבנן טבילה. אבל לא אכיל אונן בשאר קדשי' לערב. דאנינות לילה אסור מדרבנן ולגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. אבל אכילת שאר קדשי' עשה בעלמא הוא. ואכלו אותם אשר כופר בהם (שמות כט): השומע על מתו. יום שמועה הוי אונן דרבנן. וכן מי שלקטו לו עצמות אביו ואמו אמרינן במ"ק מתאבל עליהם כל אותו היום ולערב אין מתאבל עליהם: טובל ואוכל בקדשים לערב. דאפי' יום גופיה מדרבנן הוא. כפורש מן הקבר. וצריך הזאה שלישי ושביעי ולא נחלקו ב"ש וב"ה

פרק ט

מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני. שגג או נאנס ולא עשה את הראשון יעשה את השני. א"כ למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה שאלו פטורין מהכרת. ואלו חייבין בהכרת:
(ב) איזו היא דרך רחוקה. מן המודיעים ולחוץ.

אלא בערל עובד כוכבים שמל ביום י"ד דב"ה סברי גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אשתקד לא טהרתי מכל טומאה עד יום ערב פסח שטבלתי ואכלתי. השתא נמי אטבול ואוכל. ולא ידע דאשתקד עובד כוכבי' הוה ולא מקבל טומאה עכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. ובית שמאי סברי לא גזרינן. אבל ערל ישראל כגון שמתו אחיו מחמת מילה דברי הכל טובל ואוכל פסחו לערב ולא גזרינן ערל ישראל אטו ערל עובד כוכבים:

פרק ט. מי שהיה טמא. שאלו פטורין מן הכרת. הטמא או שהיה בדרך רחוקה פטרן הכתוב מלעשות פסח ראשון ועיקר כרת בפסח ראשון הוא. לפיכך אם לא עשו פסח שני פטורים מן הכרת: ואלו חייבין בהכרת. שוגג או האונס חייבין היו בפסח ראשון אלא שהשגגה והאונס עכבתן וכשהזידו ולא עשו פסח שני חייבין בהכרת. כדכתיב (במדבר ט) והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה משמע דעל כל שאר שגגו' ואונסין שארעו בראשון חוץ מטומאה ודרך רחוקה חייבין כרת אם לא עשו פסח שני: **ב** מן המודיעי'. שם מקום רחוק מירושלים מהלך ט"ו מילין והוא שעור מהלך אדם בינוני בימי ניסן וימי תשרי שהימי' והלילות שוים מהנץ החמה עד בין הערבים שהוא שעת הקרבת הקרבן: חוץ לאסקופת

ובמדרתה לכל רוח. דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר מאסקופת העזרה ולחוץ. אמר רבי ייסי לפיכך נקוד על ה׳. לומר לא מפני שרחוקה ודאי. אלא מאסקופת העזרה ולחוץ: (ג) מה בין פסח ראשון לשני. הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא. והשני מצה והמץ עמו בבית. הראשון טעון הלל באכילתו. והשני אינו טעון הלל באכילתו. זה וזה טעון הלל בעשייתן. ונאכלין צלי על מצות ומרורים. ודוחין את השבת: (ד) הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו

העזרה. אפי׳ היה קרוב לירושלים וחלה ונתעכב ולא הגיע לאסקופת העזרה עד סוף שעת הקרבת הקרבן נדון בדין דרך רחוקה. ור׳ עקיבא סבר שאין לו אלא דין נאנס אבל לא דין דרך רחוקה. הואיל והיה מן המודיעי׳ ולפני׳. והלכה כר״ע: לפיכך נקוד על ה׳. של רחוקה. אני שמעתי לדרוש רחוק חמש אמות מאסקופת העזרה. שאפילו אינו רחוק אלא חמש אמות בלבד בסוף שעת (הקרבת) הקרבן נדון בדין דרך רחוקה:

ג והשני חמץ ומצה עמו בבית. דכתיב (במדבר ט) ככל חקת הפסח יעשו אותו משמע מצות שבגופו כגון צלי ועל מצות ומרורים יאכלוהו עושין אותו ככל חקת הפסח אבל מצות שעל גופו ממקום אחר כגון תשביתו שאור ולא תשחט על חמץ אין עושין אותו ככל חקת הפסח: הראשון טעון הלל באכילתו וכו׳. כדכתיב (ישעיה ל) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ליל המקודש לחג שהוא פסח ראשון טעון הלל. ושאינו מקודש לחג אינו טעון הלל: זה וזה טעונים הלל בעשייתן. דלילה ממעט קרא משיר. יום לא ממעט:

ד לא יאכלו ממנו זבין. דגבי טמא לנפש כתיב איש דדרשינן מיניה איש נדחה ואין צבור נדחין (אבל גבי זיבה אף ציבור נדחין): ואם אכלו פטורים מכרת. דאוכל קדשים בטומאת

זבין וזבות נדות ויולדות. ואם אכלו פטורים מכרת. ר״א פוטר אף על ביאת מקדש: (ה) מה בין פסח מצרים לפסח דורות. פסח מצרים מקחו מבעשור. וטעון הזאה באגודת אזוב על המשקוף ועל שתי מזוזות. ונאכל בחפזון בלילה אחת. ופסח דורות נוהג כל שבעה: (ו) אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת הפסח קריבה. ותמורת הפסח אינה קריבה. ואין לי לפרש. אמר רבי עקיבא אני אפרש. הפסח שנמצא

בגוף דכתיב (ויקרא ז) כל טהור יאכל בשר. וסמיך ליה והנפש אשר תאכל בשר כו' וטמאתו עליו ונכרתה. בשר הנאכל לטהורים. טמאים חייבין עליו משום טומאה. ושאינו נאכל לטהורים כגון פסח הבא בטומאה אין טמאין חייבין עליו משום טומאה: אף על ביאת מקדש. פוטר הזבין והזבות אם נכנסו למקדש פטורות כשהפסח נדחה מפני הטומאה. דכתיב (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש בזמן שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעי' משתלחים. אין טמאי מתים משתלחין. אין זבים ומצורעים משתלחין. ותנא קמא לא דריש לקרא להכי דכולהו אצטריכו לחלק' למחנותיהם ואין הלכה כרבי אליעזר: ה לילה אחד ופסח דורות נוהג כל שבעה. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני ונאכל בחפזון בלילה אחד וחמצו כל היום ופסח דורות חמצו נוהג כל שבעה דבפסח מצרים כתיב (שמות יג) ולא יאכל חמץ היום אתם יוצאים קרי ביה לא יאכל חמץ היום שאתם יוצאים בלבד: ו שמעתי. מרבותי: שתמורת הפסח קריבה. שלמים אחר הפסח: ותמורת הפסח אינה קריבה. ויש תמורת פסח שאינה קריבה היא עצמה שלמים אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בדמיה שלמים דמותר הפסח קרב שלמים: ואין לי

קודם שחיטת הפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויקח בדמיו שלמים. וכן תמורתו. אחר שחיטת הפסח קרב שלמים. וכן תמורתו: (ז) המפריש נקבה לפסחו. או זכר בן שתי שנים ירעה עד שיסתאב וימכר. ויפלו דמיו לנדבה. המפריש פסחו ומת לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח. אלא לשם שלמים: (ח) הפסח שנתערב בזבחים. כולן ירעו עד שיסתאבו. וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה. ובדמי היפה שבהן

לפרש. שכחתי על איזו שמעתי תקרב. ועל איזו תרעה עד שתסתאב: הפסח. שאבד והפריש אחר תחתיו ונמצא פסח ראשון קודם שחיטת השני שהיה עומד לפנינו בשעת שחיטה הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח וזה שלא הקריבו דחאו בידים ולא יקרב הוא עצמו שלמים: עד שיסתאב. שיפול בו מום שלא יהיה ראוי לקרבן: וכן תמורתו. אם המיר בו בהמת חולין אחרי כן: לאחר הפסח. כלומר ואם לאחר שחיטת השני נמצא הרי לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח ולא נדחה בידים ויקרב הוא עצמו שלמים: וכן תמורתו. ה"ה דמצי ר' יהושע למתני בפסח עצמו יש פסח קרב. ויש פסח שאינו קרב: ז ויפלו דמיו לנדבה. נותנים אות' המעו' לתיב' שבמקדש ומקריבין מהן עולות נדבה: לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח. דהוה ליה פסח שמתו בעליו ואין כאן ממנין: ח הפסח שנתער'. שלשה טלאים. אחד של פסח. ואחד של אשם. ואחד של עולה שנתערבו. כולן ירעו עד שיסתאבו: ויביא בדמי היפה שבהן. עולה דשמא יפה שבהן עולה היה. ובדמי היפה שבהן אשם דשמא היפה אשם היה. ובדמי היפה שבהן פסח. אם קודם הפסח נסתאבו כולן. ואם לאחר הפסח נסתאבו יביאם לשלמים דשמא היפה פסח היה. ואותו מותר

ממין זה· ויפסיד המותר מביתו. נתערב בבכורות רש"א אם חבורת כהנים יאכלו: (ט) חבורה שאבדה פסחה. ואמרה לאחד צא ובקש ושחוט עלינו· והלך ומצא ושחט. והם לקחו ושחטו. אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו· והם אוכלים עמו משלו. ואם שלהן נשחט ראשון. הם אוכלים משלהן. והוא אוכל משלו· ואם אינו ידוע איזו מהן נשחט ראשון.

שצריך להוסיף על הב' עד שיגיעו לדמי היפה יפסיד משלו. וכיצד עושה. אם היפה שבהן שוה סלע מביא ג' סלעי' מביתו. ונוטל הסלע האחד ואומר כ"מ שהיא העולה הרי היא מחוללת על סלע זו. ומביא ממנו עול' ונוטל הסלע הב' ואומ' כ"מ שהוא אשם הרי הוא מחולל על סלע זו. ומביא בו אשם וכן לשלמי': נתערב הפסח בבכורות. שמתן דמים ודם הפסח שוה: ר"ש אומר אם חבורת כהנים יאכלו. כולן בו בלילה שהבכור נאכל לכהנים ומקרב פסח לשם פסח בכ"מ שהוא. ובכורות לשם בכורות בכל מקום שהן ואע"פ שהן ממעטין בזמן אכילת הבכור. שהבכור נאכל לב' ימים ולילה אחד ועכשיו אין אוכלין אותו אלא עד חצות כזמן הפסח ונמצאו מביאים קדשים לבית הפסול. ר"ש סבר שיכולין להביא קדשים לבית הפסול. ורבנן פליגי עליה ואמרי ירעו כולן עד שיסתאבו ומביא מעות בדמי היפה שבהן כדאמרינן בפסח שנתערב בזבחים ואין הלכה כר"ש: **ט** צא ובקש. את האבוד ושחוט עלינו: אם שלו נשחט ראשון. הואיל והם אמרו לו שחוט עלינו על שלו הם נמנים ושלהם ישרף דפסח בלא בעלים הוא ואוכלין כולן משלו:. ואם שלהן נשחט ראשון. הוא אוכל משלו. שהרי לא נמנה על שלהן והן אוכלין משלהן שהרי חזרו בהן מן האבוד ומשכו ידיהן ממנו: והן אינן אוכלי

אי ששחטו שניהן כא׳. הוא אוכל משלו. והם אינם אוכלין עמו. ושלהן יצא לבית השריפה. ופטורין מלעשות פסח שני. אמר להן אם אחרתי. צאו ושחטו עלי הלך ומצא ישחט והן לקחו ושחטו. אם שלהן נשחט ראשון. הן אוכלים משלהן. והוא אוכל עמהן. ואם שלו נשחט ראשון. הוא אוכל משלו. והן אוכלין משלהן. ואם אינו ידוע איזה מהם נשחט ראשון. או ששחטו שניהם כאחד. הן אוכלין משלהן. והוא אינו אוכל עמהן. ושלו יצא לבית השריפה. ופטור מלעשות פסח שני. אמר להן. ואמרו לו. אוכלין כלם מן הראשון. ואם אין ידיע איזה מהן נשחט ראשון. (שניהן) יוצאין לבית השריפה. לא אמר להן. ולא אמרו לו. אינן אחראין זה לזה: (י) ב׳ חבורית

עמו. שמא שלהן נשחט ראשון ומשכו ידיהם מזה: ושלהן יצא לבית השריפה. שמא שלו נשחט ראשון ואינן מנוין על השני: ופטורים מפסח שני. דממ״נ באחד נמנו ואכילה לא מעכבת: אמר להן. אותו היחיד שהלך לבקש את האבוד אם אחרתי תמנוני עמכם ושחטו עלי. והם לא אמרו לו שחוט עלינו. הוא אוכל עמהן ושלו ישרף. כיון שהמנוהו על שלהן הרי נמשך מן הראשון וחזר בו משליחותו: ושלו יצא לבית השריפה. שמא שלהן נשחט ראשון ונמשך (משלו שהרי) עשאן שלוחיו: ופטורין מפסח שני. דממה נפשך בראשון נמנה ואכילה לא מעכבת: אמר להן. שחטו עלי אם אחרתי: ואמרו לו. בקש ושחוט עלינו: יאכלו כולם מן הראשון. דהוא שלוחם והם שלוחיו: אם אין ידוע איזה ראשון שניהם ישרפו. ופטורים מפסח שני: אינן חייבין באחריות זה לזה. אין להן טענה זה על זה. אין חוששין איזה ראשון. אלא הוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן: י אלו מושכין להם אחד. מן הפסחים.

שנתערבו פסחיהן. אלו מושכין להן אחד. ואלו מושכין להן אחד. אחד מאלו בא לו אצל אלו. ואחד מאלו בא לו אצל אלו. וכך הם אומרים אם שלנו הוא הפסח הזה. ידיך משוכות משלך. ונמנית על שלנו. ואם שלך הוא הפסח הזה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך. וכן חמש חבורות של חמשה

ואלו מושכין להם אחד. אחד מבני חבורה זו בא לו אצל בני חבורה זו. ואחד מזו בא לו אצל זו: וכך הם אומרים. לאותו יחיד הבא אצלם: אם שלנו הוא. אותו הפסח שמשכנו אנחנו יפה בררנו את שלנו. המשך ידך משלך. והמנה עמנו על שלנו: אם שלך הוא פסח זה. הרי אתה עליו וידינו משוכות משלנו ויהא לבני חבורה האחרת ונמנינו על זה שלך. נמצא אם החליפו הרי נמשכו כל החבורה משלהם ונמנו על אותו שבררו. וכך אומרים בני חבורה השנייה ליחיד הבא אצלם ועל כרחם צריך אחד מאלו לבא אצל אלו ולמנות עמהם ולא אמרי' ימשכו אלו משלהן בכל מקום שהוא ואלו משלהן ויחזרו וימנו אלו על אחד ואלו על אחד משום דאמרינן בברייתא בגמ' דאסור למשוך כל בני החבורה ידן מן הפסח ולהניחו בלא בעלים. ושמא החליפו. ורוצים למשוך מפסחם ולימנות על אחר כשאמרו הרי ידינו משוכות משלנו. הרי נותר פסח בלא בעלים מיד וזה אסור. ועכשיו כשאחד מחבורה זו בא אצל האחרת ממה נפשך אין כאן פסח בלא בעלים. אם יפה ברר להם הרי כל בני חבורתו עליו חוץ מן האחד שפירש מהן ומשך ידו. ואם החליפו הרי הלך אחד מהם עם פסחו וכשמשכו הנותרים ידיהם הימנו נשאר הוא עליו: וכן חמש חבורות של חמשה. בני אדם שנתערבו פסחיהן כל חבורה וחבורה מושכין להם אחד מן הפסחים.

ושל עשרה עשרה· מושכין להן א׳ מכל חבורה וחבורה. וכן הם אומרים: (יא) שנים שנתערבו פסחיהם· זה מושך לו אחד. וזה מושך לו אחד. זה ממנה עמו א׳ מן השוק. וזה ממנה עמו א׳ מן השוק. זה בא אצל זה. וזה בא אצל זה. וכך הם אומרים. אם שלי הוא פסח זה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי. ואם שלך הוא פסח זה ידי משוכות מישלי. ונמניתי על שלך:

חמש׳ הכסי׳ שבכל חבורה וחבורה מתחלקין (לחמש׳) פסחי׳ שאם החליפו לא יהא כאן פסח שאין אחד מבעליו הראשוני׳ עליו: וכך הם אומרים· כשנעשו עתה החבורות החדשים אומרים הד׳ לאחד אם שלך הוא פסח זה. הרי ידינו ארבעתנו מסולקות מד׳ פסחינו בכל מקום שהם ונמנינו עמך. וכן הוא וג׳ חוזרין ואומרין לשני וכן הד׳ לכל אחד שבחבורה. וכל חבורה וחבורה כן:

יא שנים שנתערבו פסחיהם. ראובן ושמעון שנתערבו פסחיהן. ראובן מושך לו אחד. ושמעון מושך לו אחד. ראובן הולך וממנה עמו אחד מן השוק. ואומר כל מקום שהוא פסח שלי. הרי אתה נמנה עליו. וראובן בא לו אצל פסח שמשך לו שמעון. ושמעון בא לו אצל פסח שמשך לו ראובן. וכך אומר לו ראובן ליהודה הנשאר על פסח שמשך לו שמעון. אם שלך הוא פסח זה. שיפה ברר לו שמעון תחלה הרי ידי משוכו׳ משלי והריני נמנה עמך על זה. ואם שלי הוא פסח זה. שלא כוונתי מתחלה לברור יפה ואין זה פסח שנמנית עליו עם שמעון. הרי ידיך מסולקות משלך. והמנה עמי על זה. ולכך הוצרך להמנות עמו אחד מן השוק שאם באו להתנות כשהן יחידים ולומר אם שלי הוא פסח זה ושלך שלך. הרי יפה בררנו. ואם לאו. הרי אני

פרק י

ערבי פסחים סמוך למנחה. לא יאכל אדם עד שתחשך. ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין. ואפי' מן התמחוי: (ב) מזגו לו כוס ראשון. בית שמאי אומרים מברך על היום. ואח"כ מברך על היין. ובית הלל אומרים

ומשך ידי משלי. ונמנה על שלך. נמצא כשהוא מושך משלו הרי הוא מניח את פסחו בלא בעלים. שעדיין לא נמנה עליו אחר. והא ליכא למימר שימנה כל אחד על של חברו קודם שימשוך ידו משלו. דאין נמנין על שני פסחים כאחד. ואין זה מכוון:

פרק י ערבי פסחים סמוך למנחה. קודם למנחה מעט. כמו חצי שעה. בתחלת שעה עשירית. דתמיד קרב בתשע ומחצה והא זמן המנחה וקודם למנחה חצי שעה. הוי בתחלת שעה עשירית: לא יאכל אדם. כדי שיאכל מצה לתאבון משום הדור מצוה. ולחם פשיטא דלא מצי אכיל. דחמץ אסור משש שעות ולמעלה. ומצה נמי הא אמרי' בירושלמי האוכל מצה בערב פסח כבא על ארוסתו בבית חמיו. ולא נצרכה אלא לאסור אוכלין. ולא ימלא כרסו מהן: עד שיסב. במטה. ועל השלחן כדרך בני חורין: ולא יפחתו לו. גבאי צדקה המפרנסים את העניים: ואפילו הוא מתפרנס מן התמחוי. דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי: מד' כוסות. כנגד ד' לשונות של גאולה שיש בפרשה וארא. והוצאתי. והצלתי. וגאלתי. ולקחתי: ב מברך על היום. בתחלה קדוש היום ואחר כך בפה"ג. שתחלה קדש היום. ואחר

מברך על היין. ואח״כ מברך על היום: (ג) הביאו לפניו. מטבל בחזרת. עד שמגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה. וחזרת. וחרוסת. ושני תבשילין אע״פ שאין חרוסת מצוה. ר׳ אליעזר בר׳ צדוק אומר. מצוה. ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח: (ד) מזגו לו כוס שני. וכאן הבן שואל אביו. ואם אין

כך בה היין. וכשם שקודם לכניסה. כך קודם לברכה: מברך על היין. תחלה וה״ה למקדש על הפת. שהיין או הפת גורמים לקדוש היום. שאם אין לו יין או פת לא יקדש: ג הביאו לפניו הירקות כדי שיכיר תינוק וישאל. לפי שאין דרך להביא ירקות קודם סעודה: מטבל בחזרת. לאו דוקא חזרת. דטבול ראשון זה הוי בשאר ירקות. אלא אם אין לו שאר ירקות. מטבל בחזרת במקום שאר ירקות. ולשון מטבל אוכל. ולפי שכל אכילתן ע״י טבול היתה. קרי לאכילה טבול. ומיהו טבול זה לאו בחרוסת הוא. מדקתני לקמן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת. מכלל דעדיין לא הובאו: עד שמגיע לפרפר את הפת. לאכילת מצה וזה קי״ל שאין אכילה אחרת מפסקת בין אכילת ירקות לאכילת מצה. דקודם שיגיע לאותו חזרת של מצוה שמברך עליו על אכילת מרור. אוכל מצה תחלה כדכתיב (במדבר יט) על מצות ומרורים. מצות ברישא. והדר מרורים: וחרוסת. שעושין מתאנים ולוזים בטנים ושקדי׳ וכמה מיני פירות ומשימין בה תפוחים ודכין הכל במדוכה ומערבין בחומץ ונותנין עליה תבלין קנה וקנמון כעין פתילות דקות ארוכות זכר לקש וצריך שתהיה עבה זכר לטיט: שאין חרוסת מצוה. אלא לרפואה לבטל ארס החזרת. שרע וקשה לגוף כארס: רבי אליעזר ברבי צדוק אומר מצוה. זכר לתפוח שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב וזכר לטיט:

דעת בבן. אביו מלמדו· מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה. הלילה הזה כלו מצה. שבכל הלילות. אנו אוכלין שאר ירקות. הלילה הזה מרור. שבכל הלילות· אנו אוכלין בשר צלי. שלוק. ומבושל. הלילה הזה כלו צלי. שבכל הלילות. אנו מטבילין פעם אחת. הלילה הזה שתי פעמים. ולפי דעתו של בן אביו מלמדו· מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי. עד שיגמור כל הפרשה כולה: (ה) רבן גמליאל היה אומר· כל שלא אמר שלשה דברי' אלו בפסח. לא יצא ידי חובתו. ואלו הן. פסח. מצה. ומרור. פסח. על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים. מצה. על שום שנגאלו אבותינו ממצרים. מרור. על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים· בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרי'. שנאמר (שמות יג) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר. בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרי'. לפיכך אנחנו חייבין. להודות. להלל. לשבח. לפאר. לרומם· להדר. לברך. לעלה. ולקלס. למי שעשה

ד וכאן הבן שואל. בכל הספרים אין כתוב וכאן אלא וכן. כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כז) כלומר ודין הוא שבמזיגת כוס שני יהיה הבן שואל מה נשתנה: הלילה הזה כלו צלי. בזמן שבית המקדש קיים היה הבן שואל כך: מתחיל בגנות. מתחלה עובדי כוכבי' היו אבותינו ועבדים היינו: ומסיים בשבח. שקרבנו המקום לעבודתו וגאל את אבותינו ממצרים: ה כל שלא אמר ג' דברי' אלו. שלא פירש טעמן של

לאבותינו ולנו. את כל הנסים האלו. הוציאנו מעבדות
לחירות. מיגון לשמחה. ומאבל ליום טוב. ומאפילה
לאור גדול. ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו הללויה:
(ו) עד היכן הוא אומר. בית שמאי אומרים. עד אם
הבנים שמחה. ובית הלל אומרים עד חלמיש למעיני
מים. וחותם בגאולה. רבי טרפון אומר. אשר גאלנו.
וגאל את אבותינו ממצרים. ולא היה חותם. ר"ע
אומר. כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו. יגיענו למועדים
ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום. שמחים בבנין
עירך וששים בעבודתך. ונאכל שם מן הזבחים ומן
הפסחים וכו'. עד ברוך אתה ה' גאל ישראל: (ז) מזגו לו
כוס שלישי. מברך על מזונו. רביעי גומר עליו את ההלל.
ואומר עליו ברכת השיר. בין הכוסות הללו אם רוצה
לשתות ישתה. בין שלישי לרביעי לא ישתה: (ח) אין

ג' דברים הללו: ו וחותם בגאולה. כלומר מסיים את ההגדה
בברכת גאולה ולא פירש ת"ק מילתיה היאך מברכין אותה. ואתו
ר' טרפון ור' עקיבא לפרושי מילתיה. ר' טרפון אומר פותח
בה בברוך ואינו חותם בברוך מידי דהוה אברכת הפירות
וברכת המצות דכולה חדא הודאה היא. ולר"ע חותמין בה
בברוך לפי שמוסיף בה דברי רצוי ובקשה כן יגיענו וכו' והלכה כר"ע:
ז ברכת השיר. אית דאמרי נשמת כל חי ואית דאמרי יהללוך ה' כל
מעשיך ונהגו למימרינהו לתרוייהו: בין שלישי לרביעי לא ישתה.
שלא ישתכר ושוב לא יוכל לגמור את ההלל ואם תאמר כבר משוכר
הוא שהרי שתה כל רצונו בתוך הסעודה. יין שבתוך המזון אינו
משכר ושל אחר המזון משכר: ח מפטירין. אני שמעתי לשון

מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ישנו מקצתן יאכלו כולן לא יאכלו. ר' יוסי אומר. נתנמנמו יאכלו. נרדמו לא יאכלו: (ט) הפסח אחר חצות. מטמא את הידים. הפגול והנותר. מטמאין את הידים. בירך

יפטירו בשפה (תהלים כב) כלו' פותחין ואומרים ורבותי פירשו לשון הנפטר מחבירו כשנפטרין מן הסעודה אין מסיימין אותה באפיקומן באפיקו מניכו כלומר תוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר לא פת ולא שום דבר גזירה דילמא אתי למיכל מן הפסח בשני מקומות אבל לאכול דברים אחרים במקומו הראשון שרי ובלבד שלא יעקר מחבורה זו לאכלם עם חבורה אחרת. ואית בגמרא מאן דפירש אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. אפיקו מיני מתיקה דלאחר שאכל את הפסח אין נפטרין מן הסעודה באכילת מיני מתיקה ופירות שרגילין לאכול לקנוח סעודה ואפי' במקומו שלא יאבד טעם הפסח מפיו וכן עיקר. וכשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כך אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. שצריך שיאכל כזית מצה באחרונה בזמן שאין פסח ואחר אותה מצה אין נפטרין ממנה באכילת דבר אחר: ישנו כלם לא יאכלו. אם התחילו לאכול פסחיהן וישנו כולן שוב לא יאכלו דנראה כאוכל בשני מקומות דמאחר שישנו הסיחו דעתם מלאכול עוד וחשיב ליה כאכילת שתי מקומות ומומרא בעלמא הוא והוא הדין נמי למצה בזמן הזה: ר"י אומר נתנמנמו יאכלו. ארישא קאי דאמר ת"ק ישנו מקצתן יאכלו ואתא ר"י למימר הני מילי אם נתנמנמו שלא נשקעו בשינה. אבל אם נרדמו מקצתן לא יאכלו אלו הנרדמים לכשיעורו משנתם והלכה כר"י: (ט) הפסח אחר חצות מטמא את הידים. דהא נותר הוא מחצות ואילך. ורבנן גזרו על הנותר שיטמא את הידים כדי שלא

ברכת הפסח. פטר את של זבח. בירך את של זבח. לא פטר את של פסח. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר. לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו:

יתעכלו באכילתו ומנלן דפסח לאחר חצות הוי נותר דכתיב בפסח (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות: ברכת הפסח. אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח. ברכת הזבח אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח. והזבח האמור כאן. הוא חגיגת יום י"ד והלכה כר"ע:

